

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij

Jaarverslag 2009

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van
Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij

administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3153, 3502 GD Utrecht
telefoon: 030 - 2453922

datum
14 juni 2010

versie
1.0

Samenvatting

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij

Adres: Postbus 3183, 3502 GD Utrecht

Telefoon: 030 - 2453922

Internet: www.pensioenschoenmakerij.nl

E-mail: schoenmakerijpensioen@interpolis.nl

Bestuur

De heer C. van Dalen

De heer F.H.M. Elferink

Mevrouw M.G. Hoekenga-Idema

De heer R. Jansen

De heer T. Katerberg

De heer J. Plat

De heer J. Suarez Menendez

Visitatiecommissie

De heer A.G. de Meij

De heer R.A. Davis

De heer P.S. Procee

Verantwoordingsorgaan

De heer M. Boode

De heer J.G.M. Heijen

De heer A.M. van der Sluijs

De heer J. Stensen

De heer E. Veurtjes

Deelnemersraad

De heer M. Boode

De heer A.M. van der Sluijs

De heer J. Stensen

De heer E. Veurtjes

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. (v/h Interpolis Pensioenbeheer B.V.).

Vermogensbeheer

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. (v/h Interpolis Vermogensbeheer B.V.).

Syntrus Achmea Vastgoed B.V. (v/h Achmea Vastgoed B.V.).

Adviserend actuaris

De heer J. van Ophem AAG, Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V., Utrecht.

Certificerend actuaris

De heer H.A.J. Lohmann AAG, Towers Watson B.V., Raadgevende Actuarissen, Amstelveen.

Externe accountant

De heer drs. H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Amsterdam.

Compliance officer

De heer drs. J. de Graaf RA, Cijfers, Den Haag.

Ontwikkelingen

De pensioenwereld is ook in 2009 niet in rustig vaarwater gekomen. Hoewel het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij de negatieve gevolgen van de wereldwijde financiële crisis naar verhouding redelijk goed buiten de deur heeft weten te houden, is ook bij dit fonds de dekkingsgraad lager dan voor de crisis. Wel is de dekkingsgraad altijd ruim uit de gevarezone gebleven en is er een duidelijk stijgende lijn waarneembaar. Het bestuur heeft dan ook van die ruimte gebruik gemaakt om in oktober 2009 te besluiten om te indexeren.

In het kader van Pension Fund Governance (PFG) is een visitatiecommissie in het leven geroepen. Deze visitatiecommissie heeft het bestuursbeleid van de afgelopen drie jaar onder de loep genomen.

Ook is in 2009 het onderwerp risicomanagement meer in de belangstelling van de diverse partijen in de pensioenwereld gekomen. De Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft hierop geanticipeerd door het volgen van een workshop tijdens een studiedag in oktober, alsmede door aan te haken bij een pilot op dit gebied door uitvoerder Syntrus Achmea Pensioenbeheer BV.

In hoofdstuk 2 wordt nader op de relevante ontwikkelingen ingegaan.

Financieel beleid

Om aan de doelstelling van het fonds te voldoen moeten er voldoende activa worden gevormd om toekomstige pensioenuitgaven te kunnen dekken. Het bestuur hanteert daarbij de volgende beleidsinstrumenten:

- het premiebeleid;
- het toeslagen- of indexatiebeleid;
- het beleggingsbeleid;
- de pensioenregeling.

De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst die wordt gefinancierd met een doorsneepremie. Als de financiële middelen van het fonds het toelaten, streeft het bestuur ernaar om jaarlijks de pensioenrechten en de pensioenaanspraken aan te passen aan de stijging van de CBS-index voor de regelingslonen.

Het bestuur heeft, gezien de gunstige financiële positie van het fonds, besloten om per 1 oktober 2009 een toeslag te verlenen van 2,85%.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks of de financiële middelen van het fonds toereikend zijn om de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verhogen. Er bestaat geen recht op toeslagverlening en er is dus geen zekerheid of en in hoeverre het fonds in de toekomst een toeslag kan verlenen. Het fonds reserveert namelijk geen gelden voor toekomstige toeslagen.

In hoofdstuk 3 wordt nader op het financieel beleid ingegaan.

Uitvoering van de pensioenregeling

In de uitvoering van de pensioenregeling hebben zich in 2009 geen relevante veranderingen voorgedaan.

In hoofdstuk 4 kunt u meer lezen over de pensioenregeling.

Visitatiecommissie

Zoals aangegeven heeft het bestuur in het kader van Pension Fund Governance (PFG) een visitatiecommissie in het leven geroepen. Deze visitatiecommissie heeft het bestuursbeleid van de afgelopen drie jaar onder de loep genomen en hierover gerapporteerd.

In hoofdstuk 5 kunt u hier meer over lezen.

Oordeel verantwoordingsorgaan

In haar vergadering van 3 juni 2010 heeft het verantwoordingsorgaan haar oordeel geformuleerd.
In hoofdstuk 6 kunt u hier meer over lezen.

Verslag deelnemersraad

In haar vergadering van 3 juni 2010 heeft de deelnemersraad haar verslag geformuleerd.
In hoofdstuk 7 kunt u hier meer over lezen.

Kerncijfers (bedragen x EUR 1.000)

	2009	2008
	EUR	EUR
Pensioenvermogen	89.637	81.652
Voorziening pensioenverplichtingen	73.466	68.753
Aanwezige dekkingsgraad	122,8%	120%
Deelnemers	1667	1660
Gewezen deelnemers	5511	5515
Pensioengerechtigden	809	792
Werkgevers	402	332

Inhoud

1	Het fonds	9
1.1	Inleiding	9
1.2	Over het fonds	9
1.2.1	Naam en vestigingsplaats	9
1.2.2	Doelstelling	9
1.2.3	Samenwerkende organisaties	9
1.2.4	Externe partijen	10
1.3	Het bestuur	10
1.3.1	Samenstelling	10
1.3.2	Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten	11
1.3.3	Voorzittersoverleg	11
1.3.4	Bestuurlijke commissies	11
1.4	De visitatiecommissie	12
1.4.1	Samenstelling	12
1.5	Het verantwoordingsorgaan	12
1.5.1	Samenstelling en vergaderdata	12
1.6	De deelnemersraad	12
1.6.1	Samenstelling	12
1.6.2	Vergaderdata en studiedagen	13
1.7	De geschillencommissie	13
1.7.1	Samenstelling en vergaderdata	13
1.8	Uitbesteding	13
2	Ontwikkelingen	14
2.1	Ontwikkelingen financiële positie	14
2.2	Wet-, regelgeving en overheidsbeleid	15
2.3	Overige ontwikkelingen	15
2.4	Goed pensioenfondsbestuur	16
2.5	Communicatie	19
2.6	Toezichthouder AFM en DNB	20
2.6.1	Autoriteit Financiële Markten (AFM)	20
2.6.2	De Nederlandsche Bank (DNB)	20
3	Financieel beleid	21
3.1	Inleiding	21
3.2	Premie	21
3.3	Toeslag	22
3.4	Continuïteitsanalyse	23
3.5	Pensioenvermogen en voorzieningen	23
3.6	Actuariële analyse	23
3.7	Beleggingen	24
3.7.1	Terugblik economie en financiële markten	24
3.7.2	Gevoerd beleid	25
3.8	Risicoparagraaf	30
4	Uitvoering van de pensioenregeling	32

4.1	Inleiding	32
4.2	De pensioenregeling	32
4.3	Wijzigingen statuten en reglementen	33
4.3.1	Statuten	33
4.3.2	Pensioenreglement	33
4.4	Slotopmerkingen	34
5	Visitatiecommissie	35
5.1	Bevindingen	35
5.2	Reactie bestuur	37
5.3	Reactie verantwoordingsorgaan	37
6	Verantwoordingsorgaan	38
6.1	Oordeel 2009	38
6.1.1	Algemeen	38
6.1.2	Bevindingen	38
6.1.3	Oordeel	39
6.1.4	Aanbevelingen	39
6.2	Reactie bestuur	40
7	Deelnemersraad	41
7.1	Verslag	41
7.1.1	Jaarverslag 2008	41
7.1.2	Overige onderwerpen	41
8	Jaarrekening	43
8.1	Balans per 31 december 2009	44
8.2	Staat van baten en lasten over 2009	45
8.3	Kasstroomoverzicht over 2009	47
8.4	Algemene toelichting	48
8.4.1	Inleiding	48
8.4.2	Overeenstemmingverklaring	48
8.4.3	Grondslagen voor de waardering	48
8.4.4	Grondslagen voor de resultaatbepaling	52
8.4.5	Grondslagen kasstroomoverzicht	54
8.5	Toelichting op de Balans	55
8.5.1	Beleggingen voor risico fonds	55
8.5.2	Vorderingen en overlopende activa	60
8.5.3	Overige activa	61
8.5.4	Stichtingskapitaal en reserves	61
8.5.5	Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	62
8.5.6	Overige schulden en overlopende passiva	64
8.5.7	Risicobeheer en derivaten	65
8.5.8	Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	72
8.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	72
8.6.1	Premiebijdragen risico fonds	72
8.6.2	Beleggingsresultaten risico fonds	73
8.6.3	Overige baten	74
8.6.4	Pensioenopbouw	74
8.6.5	Indexering en overige toeslagen	74
8.6.6	Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	75

8.6.7	Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen	75
8.6.8	Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	75
8.6.9	Pensioenuitkeringen	75
8.6.10	Pensioenuitvoeringskosten	76
8.6.11	Aantal personeelsleden	76
8.6.12	Bezoldiging bestuurders	76
8.6.13	Wijziging marktrente	76
8.6.14	Wijziging overige actuariële uitgangspunten	76
8.6.15	Overige wijzigingen in de voorziening voor pensioenverplichtingen	77
8.6.16	Saldo overdracht van rechten	77
8.6.17	Overige lasten	77
8.6.18	Belastingen	77
8.6.19	Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur	77
8.7	Overige gegevens	77
8.7.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	77
8.7.2	Accountantsverklaring	77
8.7.3	Actuariële verklaring	77
Opdracht	77	
Gegevens	77	
Werkzaamheden		77
Oordeel	77	
8.7.4	Resultaatbestemming volgens statuten	77
8.7.5	Resultaatbestemming	77
8.7.6	Gebeurtenissen na balansdatum	77
Bijlage 1	Samenstelling bestuurlijke commissies	77
Bijlage 2	Meerjarenoverzicht	77
Bijlage 3	Volumeveranderingen	77
Bijlage 4	Begrippenlijst	77

1 Het fonds

1.1 Inleiding

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft verschillende organen, zoals het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Daarnaast is een aantal externe partijen intensief bij het fonds betrokken. In dit hoofdstuk stelt het fonds de bestuursorganen en externe partijen voor. Allereerst volgen de doelstelling en een aantal algemene gegevens van het fonds.

1.2 Over het fonds

1.2.1 Naam en vestigingsplaats

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij (hierna: het fonds) is opgericht op 1 januari 1963 en statutair gevestigd in Utrecht. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41178951. De laatste statutenwijziging vond plaats op 1 februari 2010. Het fonds is aangesloten bij de Vereniging voor Bedrijfstakpensioenfonds (VB).

1.2.2 Doelstelling

Doelstelling van het fonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. Het fonds probeert dit doel te bereiken door premies te innen bij de aangesloten ondernemingen. De gelden worden belegd en beheerd en het fonds doet daaruit uitkeringen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

1.2.3 Samenwerkende organisaties

De volgende organisaties benoemen leden in het bestuur en/of de deelnemersraad:

- 1) Nederlandse Schoenmakers Vereniging
Havenstraat 41 a
1736 KD Zijdewind
(0226) 423 685
Internet: www.schoenmaker.nl

- 2) Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici
Postbus 120
3760 AC Soest
(035) 588 0495
Internet: www.nvos.nl

- 3) FNV Bondgenoten
Postbus 9208
3506 GE Utrecht
(030) 273 82 22
Internet: www.fnvbondgenoten.nl

- 4) CNV BedrijvenBond (vanaf 2010: CNV Vakmensen)
Postbus 2525
3500 GM Utrecht
(030) 751 1500
Internet: www.cnvvakmensen.nl

1.2.4 Externe partijen

Het fonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

Het fonds heeft de pensioenuitvoering uitbesteed aan Syntrus Achmea. Binnen Syntrus Achmea opereren de navolgende rechtspersonen:

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. (voorheen Interpolis Pensioenbeheer B.V.).

Vermogensbeheer

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. (v/h Interpolis Vermogensbeheer B.V.).

Syntrus Achmea Vastgoed B.V. (v/h Achmea Vastgoed B.V.).

Adviserend actuaris

De heer J. van Ophem AAG, Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V., Utrecht.

Certificerend actuaris

De heer H.A.J. Lohmann AAG, Towers Watson B.V., Raadgevende Actuarissen, Amstelveen.

Externe accountant

De heer drs. H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Amsterdam.

Compliance officer

De heer drs. J. de Graaf, Cijfers, Den Haag.

Adviseur vermogensbeheer

Mw. M. Verheul, ICC, Berg en Terblijt.

1.3 Het bestuur

1.3.1 Samenstelling

Het paritaire bestuur is op 31 december 2009 als volgt samengesteld:

Leden werkgevers	Plaatsvervangers	Organisatie	Einde zittingsduur
De heer C. van Dalen	Vacature	Nederlandse Schoenmakers Vereniging	1 januari 2012
De heer F.H.M. Elferink	Vacature	Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici	1 januari 2010
Mevrouw M.G. Hoekenga-Idema (voorzitter oneven jaren / secretaris even jaren)	Vacature	Nederlandse Schoenmakers Vereniging	1 januari 2010
De heer R. Jansen	Vacature	Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici	1 januari 2012

Leden werknemers	Plaatsvervangers	Organisatie	Einde zittingsduur
De heer J. Suarez Menendez (voorzitter even jaren / secretaris oneven jaren)	Vacature	FNV Bondgenoten	1 januari 2012
De heer J. Plat	Vacature	FNV Bondgenoten	1 januari 2010
De heer T. Katerberg	De heer J. Wevers	CNV BedrijvenBond	1 januari 2012
Vacature	Vacature	FNV Bondgenoten	1 januari 2010

In 2009 was mevrouw Hoekenga-Idema voorzitter van het fonds. De heer Suarez Menendez fungeerde vanaf 1 juli als secretaris. Hij volgde mevrouw J.W.M. Wieggers op die per 1 juli is teruggetreden als bestuurslid c.q. secretaris. In het verslagjaar hebben zich verder geen wijzigingen voorgedaan in de bestuurssamenstelling.

1.3.2 Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur is in 2009 zeven keer bijeen gekomen. Dit was op 23 februari (studiedag), 30 maart, 29 juni, 7 september, 28 september (vergaderingen), 20 oktober (studiedag) en 30 november (vergadering).

1.3.3 Voorzittersoverleg

Het voorzittersoverleg van het fonds bestaat uit de werkgeversvoorzitter (tevens secretaris in de even jaren), mevrouw Hoekenga-Idema en de werknemersvoorzitter (tevens secretaris in de oneven jaren), de heer Suarez Menendez. In dit overleg wordt de agenda van de komende bestuursvergadering afgestemd en kunnen eventuele andere lopende zaken aan de orde worden gesteld. Het voorzittersoverleg vindt plaats voorafgaande aan een bestuursvergadering van het pensioenfonds.

1.3.4 Bestuurlijke commissies

In verband met toenemende complexiteit en de vele taken van het bestuur heeft het fonds een aantal bestuurlijke commissies ingesteld. Deze commissies doen voorbereidend werk in kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van te nemen beleidsbeslissingen. Tevens kan voor verdere uitvoering van besluiten een specifiek mandaat aan de commissies worden verleend door het bestuur. De leden van de bestuurlijke commissies kunnen zich laten bijstaan door externe deskundigen. De commissies zijn altijd paritair samengesteld. De commissies houden zich zoals gezegd bezig met de voorbereiding van besluitvorming. De daadwerkelijke besluitvorming vindt uiteindelijk plaats door het bestuur. De samenstelling van de commissies is vermeld in Bijlage 1.

In 2009 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie bespreekt en brengt advies uit over het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan. Het bestuur kan in specifieke gevallen de commissie mandaat geven om beslissingen te nemen. De commissie wordt bijgestaan door extern adviseur mevrouw M. Verheul. Het bestuur neemt de beslissingen over het beleggingsbeleid. De beleggingsadviescommissie is in 2009 bij elkaar geweest op 9 maart, 25 mei, 31 augustus en 2 november.

DVO-commissie

De onderlinge afspraken tussen het pensioenfonds en uitvoerder Syntrus Achmea Pensioenbeheer B.V. zijn vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst (DVO). De DVO-commissie kwam in 2009 bijeen op 30 maart, 29 juni, 28 september en 30 november.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie richt zich op de diverse communicatie-uitingen van het fonds. De commissie vergaderde in 2009 op 30 maart, 28 september en 30 november.

1.4 De visitatiecommissie

1.4.1 Samenstelling

De visitatiecommissie bestaat uit de volgende 3 leden:

De heer A.G. de Meij

De heer R.A. Davis

De heer P.S. Procee

De visitatiecommissie heeft in 2009 eenmaal vergaderd. De vergadering vond plaats op 1 december. Op 14 januari 2010 heeft de visitatiecommissie haar rapportage met een bestuursdelegatie doorgesproken.

1.5 Het verantwoordingsorgaan

1.5.1 Samenstelling en vergaderdata

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 5 leden: 3 deelnemers, 1 gepensioneerde en 1 werkgever. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

- FNV Bondgenoten
- CNV Bedrijvenbond
- NSV / NVOS

Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2009 als volgt samengesteld:

Leden	Plaatsvervangers	Organisatie	Einde zittingsduur
De heer A.M. van der Sluijs	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer J. Stensen	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer M. Boode	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer E. Veurtjes	Vacature	CNV BedrijvenBond	1 januari 2011
De heer J.G.M. Heijen	Vacature	NVS / NVOS	1 januari 2011

Het verantwoordingsorgaan vergaderde in 2009 op 25 juni en 29 juni (gezamenlijk met bestuur).

1.6 De deelnemersraad

1.6.1 Samenstelling

De deelnemersraad bestaat uit 4 leden: 3 deelnemers en 1 gepensioneerde. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

- FNV Bondgenoten
- CNV Bedrijvenbond

De deelnemersraad is op 31 december 2009 als volgt samengesteld:

Leden	Plaatsvervangers	Organisatie	Einde zittingsduur
De heer A.M. van der Sluijs	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer J. Stensen	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer M. Boode	De heer A. Schipper	FNV Bondgenoten	1 januari 2011
De heer E. Veurtjes	Vacature	CNV BedrijvenBond	1 januari 2011

1.6.2 Vergaderdata en studiedagen

De deelnemersraad heeft in 2009 5 keer vergaderd. De vergaderingen vonden plaats op 23 maart, 22 juni, 21 september, 24 september (studiemiddag) en 23 november.

Daarnaast heeft de deelnemersraad op 22 juni en 23 november vergaderd gezamenlijk met een delegatie van het bestuur.

1.7 De geschillencommissie

1.7.1 Samenstelling en vergaderdata

In 2008 heeft een aantal pensioenfondsen in administratie bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer B.V. besloten een gezamenlijke geschillencommissie op te zetten. Het bestuur heeft besloten om gebruik te maken van deze gezamenlijke geschillencommissie. De geschillencommissie adviseert bij geschillen over besluiten van het bestuur. Het kan gaan om geschillen met deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden, pensioengerechtigden of werkgevers.

In het verslagjaar is de geschillencommissie c.q. zijn secretaris nog niet benoemd. In het verslagjaar hebben zich geen geschillen voorgedaan.

1.8 Uitbesteding

Het bestuur heeft de uitvoering van het pensioenbeheer en het vermogens- en vastgoedbeheer uitbesteed aan Syntrus Achmea. Het bestuur heeft deze bedrijven gemandateerd voor de hieraan verbonden werkzaamheden.

Syntrus Achmea bestaat uit drie rechtspersonen:

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. (v/h Interpolis Pensioenbeheer B.V.)

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. (v/h Interpolis Vermogensbeheer B.V.)

Syntrus Achmea Vastgoed B.V. (v/h Achmea Vastgoed)

Het fonds en Syntrus Achmea hebben hun afspraken over uitbesteding vastgelegd in een beheerovereenkomst.

Bij deze vierpartijenovereenkomst zijn het fonds en de nadere afspraken over de kwaliteit van de dienstverlening vastgelegd in aparte dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) voor pensioenbeheer, vermogensbeheer en vastgoedbeheer.

Alle overeenkomsten bieden de mogelijkheid om de bestaande dienstverlening tussentijds aan te passen of nieuwe diensten toe te voegen. Het bestuur en de uitvoerder leggen eventuele nieuwe afspraken altijd contractueel vast.

Syntrus Achmea Pensioenbeheer heeft in 2009 elk kwartaal aan het bestuur gerapporteerd over de DVO-afspraken. Van Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. en Syntrus Achmea Vastgoed B.V. ontving het bestuur in 2009 ook DVO-kwartaalrapportages.

2 Ontwikkelingen

2.1 Ontwikkelingen financiële positie

Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Schoenmakerij niet in onderdekking

Het jaar 2009 stond in het licht van de economische crisis als gevolg van de kredietcrisis. Aan het begin van 2009 waren er forse verliezen op de beurzen. Daarnaast was sprake van een lage rente. Als gevolg hiervan verkeerden enkele honderden pensioenfondsen begin 2009 in onderdekking. Dat wil zeggen dat er onvoldoende financiële middelen waren om aan alle (toekomstige) verplichtingen te voldoen.

De dekkingsgraad van een pensioenfonds geeft de verhouding weer tussen de bezittingen en de verplichtingen van een pensioenfonds. De Pensioenwet stelt regels voor het geval de dekkingsgraad van een pensioenfonds onvoldoende is. Pensioenfondsen zijn verplicht een “dekkingsstekort” of “reservetekort” direct te melden bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Het pensioenfonds heeft een dekkingsstekort als de dekkingsgraad lager is dan ongeveer 105% en een reservetekort als de dekkingsgraad ongeveer lager is dan 118%.

Het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft deze kritische grens gelukkig niet benaderd; hoewel de dekkingsgraad in het boekjaar naar beneden moest worden bijgesteld, is deze op alle momenten ruim boven de vermelde minimale vereisten gebleven.

Het pensioenfonds hoefde dan ook – in tegenstelling tot de meeste andere pensioenfondsen – geen herstelplan bij de toezichthouder DNB in te dienen.

Door lage dekkingsgraad geen waardeoverdracht

Als een werknemer van baan verandert, mag hij zijn pensioen overdragen naar zijn nieuwe pensioenfonds. Dit heet waardeoverdracht. Is de dekkingsgraad van het fonds lager dan 100%, dan mag het pensioenfonds waardeoverdrachten niet uitvoeren. Het moet deze volgens de Pensioenwet “opschorten”. Hoewel de dekkingsgraad van het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij zoals gemeld ruim boven de 100% was, verkeerden veel andere fondsen in een minder gunstige positie waardoor geen waardeoverdracht kon plaatsvinden.

Toeslag in 2009

De meeste werknemers en pensioengerechtigden in Nederland ontvingen in 2009 in het geheel geen toeslag op hun pensioen. Gezien de financiële positie van het fonds heeft het bestuur echter besloten om wel een toeslag toe te kennen. De pensioenen zijn per 1 oktober 2009 verhoogd met 2,85%.

Z-score

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het behaalde rendement van het pensioenfonds en het rendement van de benchmark. Als het pensioenfonds met haar beleggingen precies de benchmark volgt, dan is er geen afwijking. Veel pensioenfondsen proberen echter een betere score te behalen dan de benchmark. Dit brengt het risico van een afwijking in negatieve zin met zich mee. Wijkt het pensioenfonds over een periode van 5 jaren te veel in negatieve zin af van de benchmark, dan kunnen werkgevers vragen om vrijstelling van deelname aan het pensioenfonds.

De z-score 2008 van het Pensioenfonds was 1,23%. De z-score 2009 bedraagt – 0,07%. Het pensioenfonds voldoet met deze score aan de gestelde normen. Meer over de z-score (en de performancetoets) is te lezen in hoofdstuk 3.8.

2.2 Wet-, regelgeving en overheidsbeleid

Regeling deeltijd-WW

Minister Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) maakte het in het verslagjaar mogelijk om werknemers tijdelijk met deeltijd-WW te laten gaan voor maximaal 50%. Door werktijdverkorting van hun werknemers aan te vragen konden werkgevers de eerste schokgolf van de kredietcrisis opvangen.

Op basis van de regeling voor deeltijd-WW krijgt de werknemer over de niet gewerkte uren een WW-uitkering als hij aan de criteria van de WerkloosheidWet (WW) voldoet. Over een eventuele aanvulling op de WW over de niet gewerkte uren moeten werkgever(s) en werknemers afspraken maken; uitgangspunt is dat (standaard) geen aanvulling plaatsvindt.

Minister Donner heeft de deeltijd-WW-regeling verlengd tot 1 april 2010; de regeling stopt als het beschikbare geld eerder op is.

FVP regeling: geen nieuwe instroom per 1 januari 2011

De Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) helpt werklozen van 40 jaar en ouder pensioen op te bouwen. FVP heeft in december 2008 bekendgemaakt dat de FVP-regeling een jaar langer blijft bestaan. De regeling loopt nu door tot 1 januari 2011. Werknemers die vóór 2011 in de WW terecht komen, kunnen nog een FVP-bijdrage aanvragen. Werknemers die daarna WW-gerechtigd worden niet meer. Werknemers die in 2010 werkloos worden, kunnen geconfronteerd worden met een korting op hun FVP-bijdrage. Het FVP-bestuur beslist daar later over.

Vergrijzing en ontgroening: overheid wil AOW leeftijd verhogen

In 2009 was sprake van een economische recessie en een toenemende werkloosheid. Aan de andere kant ontstaat de komende jaren door vergrijzing en ontgroening juist een verminderd arbeidsaanbod en een verwacht tekort aan beschikbare arbeid. Daarnaast is sprake van een stijgende levensverwachting van mannen en vrouwen. Redenen voor het kabinet om de AOW-leeftijd te willen verhogen naar 67 jaar. Werkgevers en werknemers vertegenwoordigd in de Sociaal Economische Raad (SER) kregen tot eind september de gelegenheid te komen met een (betaalbaar) alternatief plan voor de verhoging van de AOW-leeftijd. Dat is niet gelukt. Sociale partners zijn het niet eens geworden over de AOW-leeftijd en de gevolgen voor aanvullende pensioenen. Het kabinet kwam vervolgens met een concreet wetsvoorstel om de AOW-leeftijd in twee stappen te verhogen naar 67 jaar. Eind februari 2010 viel het kabinet. Het onderwerp AOW-leeftijd werd vervolgens controversieel verklaard. Hierdoor wordt het onderwerp AOW pas na de verkiezingen in juni 2010 weer opgepakt.

2.3 Overige ontwikkelingen

Vorbereidingen Pensioenregister van start

In de Pensioenwet is bepaald dat de pensioenuitvoerders een pensioenregister inrichten. Het register gaat alle Nederlandse pensioenregelingen via internet toegankelijk maken. Iedereen tussen de 15 en 65 jaar met een burgerservicenummer en een DigiD kan straks inloggen en een overzicht opvragen van zijn eigen pensioenregelingen en AOW-rechten. Zo kan iedere Nederlander straks duidelijk zien hoe hoog zijn totale oudedagsvoorziening is, bij welke pensioenuitvoerder het pensioen is opgebouwd en waar hij terecht kan voor meer informatie. Op 7 mei 2008 is de Stichting Pensioenregister opgericht, een samenwerkingsverband van de pensioenkoepels, verzekeraars en Sociale Verzekeringsbank. De stichting begeleidt de ontwikkeling van het pensioenregister. De pensioensector draagt de kosten zelf. Het is de bedoeling dat het register per 1 januari 2011 van start gaat. Volgens de wet moet het pensioenfonds elke vijf jaar informatie aan gewezen deelnemers verstrekken over hun opgebouwde pensioenaanspraken. Dit geldt overigens alleen voor degenen die na 1 januari 2008 gewezen deelnemer zijn geworden én de gewezen deelnemers die zich bij de pensioenuitvoerder hebben gemeld met het verzoek om hen deze informatie te verstrekken. Dat betekent bijvoorbeeld dat het niet verplicht is om informatie te verstrekken over gewezen deelnemers die dit voor 1 januari 2008 zijn geworden. Een verzoek via het pensioenregister wordt gezien als een wettelijk verzoek om informatie te verstrekken. Het is dan ook bijna onvermijdelijk om ook aan degenen die gewezen deelnemer zijn geworden voor 1 januari 2008 informatie te verstrekken. In 2009 is bij de uitvoerder, Syntrus Achmea, een project gestart voor de tijdige invoering van het pensioenregister. Syntrus Achmea heeft de pensioenfondsbesturen betrokken bij de voorbereidingen van het pensioenregister.

Drie commissies voor de toekomst van het pensioenstelsel

De financiële crisis van 2008-2009 heeft veel maatschappelijke onrust veroorzaakt over de betrouwbaarheid van het financiële stelsel. Pensioenfondsen zijn daar onderdeel van. Het Nederlandse pensioenstelsel is robuust gebleken, zelfs tijdens de crisis. Toch heeft de crisis ook de kwetsbaarheden van ons pensioenstelsel blootgelegd. Minister Donner stelde daarom in het voorjaar van 2009 een drietal commissies in om onderzoek te verrichten naar het Nederlandse pensioenstelsel. Ten tijde van het verschijnen van dit jaarverslag zijn de rapporten van deze drie commissies inmiddels verschenen.

Minister Donner heeft de Commissie Parameters (ook wel Commissie Don) ingesteld. In de Pensioenwet is voor de financiering van pensioenfondsen een Financieel Toetsingskader (FTK) vastgesteld. Het doel hiervan is de pensioentoezegging van deelnemers bij pensioenfondsen te beschermen. Deze commissie Don toetste onder andere of de regels van het Financieel Toetsingskader voor het berekenen van de pensioenvoorzieningen en de kostendekkende premie nog voldoen. Het FTK bevat verschillende parameters. Deze parameters betreffen veronderstellingen over de toekomstige loon- en prijsontwikkeling, de maximaal te hanteren gemiddelde rendementen op vastrentende waarden en de maximaal te hanteren risicopremies op onder andere aandelen en onroerend goed. In 2009 werd er voor de berekening van de pensioenvoorziening bijvoorbeeld van uit gegaan dat de lonen voortdurend met 3% stijgen, de prijzen met 2% stijgen en er een rendement van 4,5% wordt gemaakt op de vastrentende waarden. De Commissie Don is eind 2009 met een verdeeld advies gekomen. Er verandert daarom in 2010 nog niets aan de parameters, maar voor de jaren daarna worden de veronderstellingen weer bezien.

De Commissie beleggingsbeleid en risicobeheer (ook wel bekend als de Commissie Frijs) heeft het beleggingsbeleid van pensioenfondsen, de uitvoering en governance onderzocht en vestigde speciale aandacht op de beheersing van risico's. De Commissie Toekomstbestendigheid aanvullende pensioenregelingen (Commissie Goudswaard) heeft de toekomst- en schokbestendigheid van de huidige pensioencontracten geanalyseerd. Bij deze analyse is rekening gehouden met de vergrijzing van de Nederlandse bevolking. De centrale vraag van deze commissie is of de pensioencontracten aangepast moeten worden. Beide commissies hebben begin 2010 aanbevelingen aangedragen.

Klantenraad

Op 9 oktober 2009 is de Klantenraad van Syntrus Achmea opgericht. Dit is een orgaan waar alle pensioenfondsen die een contract hebben met Syntrus Achmea in zijn vertegenwoordigd. Het belangrijkste doel van de Klantenraad is om gezamenlijk na te denken over belangrijke thema's binnen de pensioenwereld en de impact daarvan op uitvoering en vastgoed/vermogensbeheer. Daarnaast is de Klantenraad een platform om lopende en gewenste ontwikkelingen rondom de dienstverlening en innovaties van Syntrus Achmea te bespreken met de directie van Syntrus Achmea en met de Executive Board van Achmea. In de Klantenraad heeft elk pensioenfonds twee (niet persoonsgebonden) zetels. Alle fondsen hebben hierdoor evenveel inspraak. De Klantenraad heeft uit haar midden de Raad van Advies gekozen, die paritair is samengesteld. Deze nieuwe Raad van Advies adviseert de directie van Syntrus Achmea en Executive Board gevraagd en ongevraagd. Van de adviezen van de Raad van Advies kan alleen gemotiveerd worden afgeweken. De leden van de Raad van Advies worden voor langere tijd benoemd om continuïteit te waarborgen.

2.4 Goed pensioenfondsbestuur

In 2005 publiceerde de Stichting van de Arbeid (STAR) de "Principes voor goed Pensioenfondsbestuur". Deze principes bieden kaders voor zorgvuldig bestuur, intern toezicht, verantwoording, deskundigheid, openheid en communicatie. Maar ook andere regels spelen een rol: zo is de Code Tabaksblat van belang voor het beleggingsbeleid. Sinds 2007 zijn de Principes voor goed pensioenfondsbestuur van de STAR verankerd in de Pensioenwet. De bedoeling van de principes is dat een pensioenfondsbestuur weet waarvoor het verantwoordelijk is en hoe het die verantwoordelijkheid moet dragen en moet afleggen.

Aandacht voor principes in 2009

Het jaar 2009 stond vooral in het teken van risicobeheer. Kernvraag daarbij is of pensioenfondsen risico's vooraf voldoende in beeld hadden. Dat geldt zowel voor het beleggingsbeleid als voor de verplichtingen. Het bestuur van het pensioenfonds realiseert zich terdege het belang van deze materie: Op 20 oktober 2009 heeft het bestuur een workshop integriteitsbeleid gevolgd.

Daarnaast is in 2009 besloten om mee te doen met een pilot vanuit administrateur Syntrus Achmea om beleid op het gebied van risicomanagement te gaan vormgeven.

Zelfevaluatie

Besturen moeten een procedure vaststellen voor een periodieke zelfevaluatie. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en/of te verbeteren. Het bestuur van het fonds heeft op de hiervoor genoemde studiedag van 20 oktober 2009 een dagdeel besteed aan de zelfevaluatie. Besloten is een dergelijke zelfevaluatie jaarlijks te laten plaatsvinden.

Risicobeheer en compliance

Risicobeheer en compliance vormden in 2009 een speerpunt voor DNB. Pensioenfondsbesturen moeten voldoen aan alle wet- en regelgeving en controle hebben over alle risico's die zich voordoen. DNB hanteert hiervoor het FIRM-model met een beschrijving van tien risicocategorieën. FIRM staat voor Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode. De Pensioenwet verplicht het bestuur tot het treffen van maatregelen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Deze verplichting gaat verder dan de gedragscode die het bestuur nu al heeft. Het gaat om een risicobeleid, waarbij integriteitsrisico's en ook andere risico's in kaart worden gebracht. Zoals aangegeven is het bestuur hiermee al intensief aan de slag.

Principes bij beloningsbeleid

Op 6 mei 2009 hebben DNB en AFM de "Principes voor beheerst beloningsbeleid" gepubliceerd (verder: de Principes). De Principes zijn gericht op de financiële ondernemingen en op pensioenfondsen die onder toezicht staan van DNB of AFM. In een gezamenlijke brief van 24 juni 2009 aan de pensioenfondsen hebben DNB en AFM duidelijk gemaakt dat het beloningsbeleid ook bij pensioenfondsen en hun uitvoerders in lijn moet zijn met de Principes.

In de kern is het doel van de Principes: het tegengaan van "perverse beloningsprikkels". Met naleving van de Principes zijn soliditeit, integriteit en voldoen aan verwachtingen bij belanghebbenden van het pensioenfonds gediend. Pensioenfondsen moeten de Principes concreet toepassen op hun situatie en daartoe hun beloningsbeleid kritisch tegen het licht houden en waar nodig aanpassen. Het gaat daarbij niet alleen om de beloning van bestuurders, maar ook om uitbestede werkzaamheden van het pensioenfonds. Het beheerste beloningsbeleid past binnen het thema risicobeheer van een pensioenfonds.

Het bestuur heeft in de vergadering van 28 september 2009 het beloningsbeleid van het fonds behandeld. Van de uitvoerder Syntrus Achmea is een verklaring inzake het beloningsbeleid ontvangen.

Deskundigheidsbevordering

Het bestuur van het fonds hecht er groot belang aan dat het fonds op deskundige wijze wordt bestuurd. Ook geeft het bestuur zich rekenschap van de eisen die de Pensioenwet, het Besluit uitvoering Pensioenwet en de Principes voor goed pensioenfondsbestuur stellen aan de deskundigheid van de bestuurders.

In het verslagjaar heeft het fonds aandacht besteed aan deskundigheidsbevordering. Permanente scholing op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer is noodzakelijk. De bestuurders volgen daartoe niet alleen opleidingen. Zij bezoeken ook regelmatig themabijeenkomsten van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen, DNB of andere organisaties. Deze bijeenkomsten bieden de bestuursleden daarnaast de mogelijkheid met andere bestuursleden te overleggen over belangrijke ontwikkelingen op het gebied van pensioen en vermogensbeheer.

Intern toezicht

Het intern toezicht is vormgegeven via een visitatiecommissie. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige personen. De visitatiecommissie heeft als opdracht om eens per drie jaar het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds kritisch te bezien. De leden zijn op geen enkele wijze betrokken bij het functioneren van het fonds. De leden worden benoemd door het bestuur, nadat het verantwoordingsorgaan advies over de beoogde samenstelling heeft uitgebracht. De leden van de visitatiecommissie dienen te beschikken over meerjarige bestuurlijke ervaring en dienen in staat te zijn het functioneren van het bestuur te beoordelen.

De visitatiecommissie dient een onafhankelijk oordeel te vellen over het functioneren van het bestuur als zodanig. In die beoordeling dienen de volgende zaken te worden betrokken:

- het beoordelen van beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en de checks and balances binnen het pensioenfonds;
- het beoordelen van de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd;
- het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

De visitatiecommissie rapporteert na afronding van de visitatie aan het bestuur. De rapportage wordt opgenomen in het jaarverslag. De taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de visitatiecommissie zijn vastgelegd in de statuten en verder uitgewerkt in een reglement.

Beleggingsbeleid

Toezichthouder DNB gaf in september aan dat uit eigen DNB-onderzoek blijkt dat een aantal pensioenfondsen de risico's onderschat waaraan zij in hun beleggingsbeleid blootstaan. De beleggingsverliezen in 2008 zijn behalve op de ernst van de crisis en het gevoerde strategische beleid voor een deel ook terug te voeren op de uitvoering van het beleid, aldus DNB. Het DNB-rapport is geanonimiseerd en doorgestuurd aan de commissie Frijns. Deze commissie doet in opdracht van minister Donner onderzoek naar het beleggingsbeleid van pensioenfondsen en in het bijzonder het risicobeheer. DNB wil in overleg met de sector kijken waar zo nodig zaken kunnen worden aangescherpt. DNB erkent dat dit geen eenvoudige klus is, want het beleggingsbeleid van pensioenfondsen is laven tussen het invullen van een reële ambitie enerzijds en het vermijden van structurele onderdekking anderzijds.

Ook de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen (VB) heeft onderzoek gedaan naar de beleggingen van bedrijfstakpensioenfondsen. Op 18 november bracht VB haar rapport uit 'Bedrijfstakpensioenfondsen en de kredietcrisis: aanbevelingen voor het beleggingsbeleid'. De kernboodschap in dit rapport is de oproep aan ieder bestuur van een bedrijfstakpensioenfonds om stil te staan bij de wijze waarop het zijn verantwoordelijkheid voor het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan draagt. Zijn de mandaten helder en dusdanig dat het bestuur nog 'in control' kan zijn? Wordt er voldoende gerapporteerd door de vermogensbeheerder en is het bestuur in staat om te sturen naar aanleiding van die rapportages? De beheersing van de beleggingsrisico's en het riskmanagement behoren bij ieder bedrijfstakpensioenfonds prominent op de agenda te staan. Er staan aanbevelingen in voor beleggingsbeleid. Zo pleit de VB voor overheidsobligaties, waarbij de rente is gekoppeld aan de inflatie. In het rapport worden ook antwoorden gegeven op veelgestelde vragen die bij het publiek leven over beleggingen van pensioenfondsen.

Gedragscode

Sinds 2001 heeft het bestuur een gedragscode. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen voor bestuursleden. Deze regels moeten belangenconflicten tussen het fonds en betrokkenen in privé voorkomen. Daarnaast regelen zij hoe bestuursleden moeten omgaan met vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en niet geoorloofd is. Elk bestuurslid verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. Jaarlijks ondertekenen de bestuursleden de gedragscode. Ook in het verslagjaar is dit gebeurd. Over het boekjaar 2009 bewaakt de compliance officer, de heer J. de Graaf van Cijfers, een correcte naleving van de gedragscode door alle betrokkenen.

Integriteitbeleid

De Pensioenwet verplicht het bestuur een integriteitbeleid te voeren. Deze verplichting gaat verder dan de gedragscode die het bestuur nu al heeft. Het gaat om een risicobeleid, waarbij integriteitrisico's en ook andere risico's in kaart worden gebracht. Het bestuur is hier tijdens de studiedag van 20 oktober 2009 mee aan de slag gegaan.

Uitbesteding

Het bestuur heeft zoals te doen gebruikelijk ook in 2009 regelmatig overleg gevoerd met uitvoeringsorganisatie over de dienstverlening.

Wet- en regelgeving

Het bestuur ziet toe op de naleving van wet- en regelgeving door het fonds. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Toezichthouder

In het verslagjaar is geen vertegenwoordiging van toezichthouder DNB op bezoek geweest bij het fonds.

2.5 Communicatie

Het bestuur van het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft als taak de pensioenregeling goed uit te voeren. Minstens zo belangrijk is het om dat beleid op een goede manier uit te dragen. Een fonds heeft er belang bij om alle betrokkenen op heldere wijze te informeren over het gevoerde beleid, de financiële situatie, pensioenontwikkelingen en de gevolgen hiervan voor het individuele pensioen. Goede communicatie is essentieel. Niet voor niets legde de overheid specifieke communicatieregels vast in de Pensioenwet: pensioenfondsen moeten tijdig, begrijpelijk en duidelijk naar hun doelgroepen communiceren. Deelnemers en gepensioneerden hebben immers zelf ook recht op heldere informatie over hun pensioen. Zo zijn zij beter in staat een goed pensioen op te bouwen.

Wat heeft het fonds aan communicatie gedaan?

Het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij besteedt veel aandacht aan goede en heldere communicatie over het beleid, ontwikkelingen op pensioengebied en de gevolgen voor individuele deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Het beleid is vastgelegd in een communicatiebeleidsplan. Daarnaast werkt het fonds de jaarlijkse doelen uit in een communicatiejaarplan. Hierin staat welke specifieke communicatieactiviteiten voor de verschillende doelgroepen zijn gepland én op welke trends en ontwikkelingen het fonds dat jaar nader ingaat.

In 2009 heeft het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij diverse artikelen aangeboden aan vak- en branchebladen.

Communicatie door het fonds over toeslagen en de financiële situatie

In 2009 zouden pensioenfondsen een toeslagenlabel in hun communicatie introduceren. Dit label geeft deelnemers en gepensioneerden inzicht in de kansen op waardeinstijging van hun pensioen in de komende jaren. Minister Donner besloot echter de verplichte introductie van het label uit te stellen vanwege de bijzondere economische situatie. De minister vreesde verwarring onder belanghebbenden door de grote schommelingen op de financiële markten.

Als alternatief ontwikkelde de pensioensector in overleg met de AFM een modelbrief voor deelnemers en gepensioneerden. Hierin geeft elk pensioenfonds uitleg over de financiële crisis, de eigen financiële situatie en de gevolgen voor het individuele pensioen van deelnemers en gepensioneerden. Ook de toeslagverwachting van het pensioenfonds over het jaar 2009 is in de brief opgenomen. Het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft de brief aan alle belanghebbenden verstuurd.

Tijdige verzending UPO's

AFM constateerde in 2008 dat pensioenfondsen een eigen invulling geven aan de open norm 'tijdig' bij het versturen van een Uniform Pensioenoverzicht (UPO). De verzending is in de praktijk afhankelijk van de doorlooptijden van administratieve processen. Om een einde te maken aan de discussie over de vraag wanneer sprake is van tijdige verstrekking van UPO's, kwam de AFM met een beleidsregel. Hierin staat dat een pensioenuitvoerder voldoet aan de eis van 'tijdigheid' als de deelnemer zijn UPO uiterlijk op 30 september ontvangt. Deze nieuwe norm geldt voor het eerst voor de UPO's over het jaar 2009. Het BPF voor de Schoenmakerij heeft de UPO's in juni 2009 verzonden.

VB start actie: Samen sta jij sterk

Door de economische crisis zijn veel pensioenfondsen in een slechte financiële positie terecht gekomen. Pensioenfondsen halen daarmee de kranten. Een pensioenfonds heeft daardoor niet meer vanzelfsprekend het vertrouwen van de deelnemer. Niet alles wat in de krant staat over pensioenen geeft echter de situatie bij pensioenfondsen goed weer. De Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds (VB) is eind november een communicatiecampagne gestart voor bedrijfstakpensioenfonds. De campagne heet 'Samen sta jij sterk'. Het doel is om duurzaam vertrouwen te winnen onder Nederlanders voor pensioenfondsen. Dit gebeurt onder meer door aan het publiek uitleg te geven over de voordelen van collectiviteit en solidariteit.

2.6 Toezichthouder AFM en DNB

2.6.1 Autoriteit Financiële Markten (AFM)

AFM vraagt fonds zelf aan te geven of communicatie goed is

De toezichthouder Autoriteit Financiële Markten (AFM) stuurde op 8 december 2008 een tweede self assesment aan pensioenfondsen met het verzoek informatie te geven over de wijze waarop communicatie aan deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden plaatsvindt; AFM vroeg aan te geven hoe het pensioenfonds omging met informatieverstrekking en hoe de zorgplicht werd ingevuld. Het pensioenfonds heeft in januari 2009 de self assesment ingevuld en retour gezonden naar de AFM. In april 2009 koppelde de AFM de resultaten terug aan het pensioenfonds. De AFM was van mening dat het fonds 76% scoorde op het terrein van de informatieverstrekking.

AFM bracht ook een algemeen persbericht naar buiten naar aanleiding van het self assesment. In het algemeen ziet AFM verbetering in de communicatie van pensioenfondsen. Maar AFM wil een breder en dieper onderzoek doen naar de communicatie van pensioenfondsen. AFM wil daarin toetsen of pensioenfondsen de juiste informatie verschaffen.

2.6.2 De Nederlandsche Bank (DNB)

De Nederlandsche Bank (DNB) is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het fonds legt structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) en de jaarstukken aan DNB voor. Ook benoemingen van (plaatsvervangende) bestuursleden worden vooraf getoetst door DNB.

3 Financieel beleid

3.1 Inleiding

Het fonds wil aan zijn in paragraaf 1.2.2 omschreven doelstelling voldoen. Het is dus belangrijk dat het voldoende geld ontvangt, zodat er altijd genoeg middelen zijn om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid, beleggingsbeleid en de pensioenregeling.

In dit hoofdstuk komen de eerste drie instrumenten aan de orde. Na het premie- en toeslagenbeleid geeft het bestuur inzicht in de voorzieningen en reserves. Na de actuariële analyse volgt een uitleg over het beleggingsbeleid. De pensioenregeling komt aan bod in hoofdstuk 4.

3.2 Premie

De premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen bedroeg in 2009 13,0% van de pensioengrondslag. Hiervan werd 6,5% door de werkgever en 6,5% door de deelnemer opgebracht. De pensioengrondslag is het loon in de zin van de Wet financiering sociale verzekeringen. In 2009 werd tot een maximumgrens van € 47.802 premie geheven. Daarnaast bedroeg de franchise in 2009 € 10.309, dit is het fiscale minimum. Over dit bedrag wordt geen premie ingehouden. Bij deeltijdarbeid geldt de franchise naar evenredigheid.

Het bestuur heeft in het boekjaar uitvoerig gesproken over de financiële opzet van de pensioenregeling. In de discussie werd vooral gesproken over de hoogte van de premie en het indexatiebeleid. De premie is niet kostendekkend maar het fonds is gerechtigd om een premiekorting te geven en dus geen kostendekkende premie te voeren omdat de dekkingsgraad voldoende hoog is en het fonds voldoet aan haar indexatieambitie. Het indexatiebeleid is besproken omdat het bestuur wil bezien of zij de toekomstige indexaties mogelijk kan verhogen.

Het bestuur heeft echter besloten om de beslissingen over de aanpassing van het financiële beleid uit te stellen tot er meer duidelijkheid komt over de toekomstige aanpassingen van de regelgeving. De regelgeving zal immers worden aangepast aan de uitkomsten van de evaluatie van het Financieel Toetsingskader, de aanbevelingen van de commissies Don, Goudswaard en Frijs. Vooral de mogelijke verlaging van de toekomstige rendementen, voortvloeiend uit de aanbevelingen van de commissie Don, zal gevolgen kunnen hebben voor de financiële opzet. Het is mogelijk dat de mogelijkheid van premiekorting hierdoor wordt beperkt. Ook de aanbevelingen van Frijs en vooral Goudswaard kunnen leiden tot een aanpassing van de premie en zelfs de pensioenregeling.

Het bestuur volgt de ontwikkelingen op de voet en neemt hierin ook haar eigen verantwoordelijkheid. Zij wil echter definitieve beslissingen nemen op het moment dat alle regelgeving is aangepast. In dat kader zal ook in het najaar van 2010 een nieuwe ALM-studie worden gemaakt, waarop het bestuur haar beslissingen mede kan baseren. In deze ALM-studie zullen ook de medio 2010 te verschijnen nieuwe overlevingstafels van het Actuariel Genootschap worden opgenomen, waardoor rekening wordt gehouden met de meest recente inzichten rond de levensverwachtingen. Vooruitlopend op alle ontwikkelingen, is het bestuur al wel in overleg met de sociale partners in de sector om in het najaar van 2010, als de regelgeving naar verwachting is aangepast, adequaat te kunnen reageren.

3.3 Toeslag

Het fonds heeft de ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen aan het CBS-indexcijfer voor de regelingslonen. Het bestuur van het fonds beoordeelt jaarlijks of de financiële middelen toereikend zijn om de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verhogen. Het bestuur heeft in het najaar van 2008 het volgende beleid vast gesteld:

1. *Voorwaardelijke toeslagverlening*

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen, de opgebouwde pensioenaanspraken en de volgens de artikelen 11, vierde lid, en 12, derde lid van het pensioenreglement, in te kopen pensioenaanspraken verhoogd worden door middel van het verlenen van een toeslag. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

2. *Ambitieniveau*

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks een toeslag te verlenen die maximaal gelijk is aan de stijging van het CBS-indexcijfer. De jaarlijkse toeslag wordt in beginsel verleend per 1 oktober. Onder het CBS-indexcijfer wordt verstaan: het indexcijfer van de regelingslonen van volwassen werknemers in particuliere bedrijven, inclusief bijzondere uitkeringen, over de periode van juli tot juli voorafgaand aan 1 oktober.

3. *Financiering van de toeslagen*

De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen. De premie bevat dus geen opslag voor toeslagen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald.

4. *Voorbehoud*

Het bestuur is te allen tijde bevoegd het toeslagbeleid en de hierbij gehanteerde voorwaarden aan gewijzigde omstandigheden aan te passen, ook ten aanzien van gewezen deelnemers en gepensioneerden, met dien verstande dat eenmaal toegekende toeslagen in beginsel niet worden aangetast.

Bij de beslissingen over de mate van indexatie kan het bestuur gebruik maken van de indexatiestaffel. Deze luidt als volgt:

- bij een dekkinggraad onder de FTK vereiste dekkinggraad: geen toeslag.
- bij een dekkinggraad tussen de FTK vereiste dekkinggraad en de FTK vereiste dekkinggraad plus 30%: toeslag naar rato.
- bij een dekkinggraad hoger dan de FTK vereiste dekkinggraad plus 30%: volledige toeslag.

Het toeslagbeleid is gekoppeld aan variant D1 van de toeslagmatrix van toezichthouder DNB.

De maatstaf wordt gevormd door de ontwikkeling van de CAO-lonen per maand, inclusief bijzondere beloningen voor particuliere bedrijven over de periode juli 2008 – juli 2009. Deze index is gestegen van 122,3 in juli 2008 tot 125,4 in juli 2009. Dit betekent een verhoging van 2,5%.

De indexatie per 1 oktober 2009 zou met toepassing van de staffel de helft bedragen en dus 1,25% bedragen.

Voorheen was de indexatie gebaseerd op een referentieperiode van een kalenderjaar. Besloten is om van een andere referentieperiode uit te gaan, dicht bij de indexatiedatum van 1 oktober. Door het verschuiven van de referentieperiode van een kalenderjaar naar de periode juli – juli zou men éénmalig een indexatie over een half jaar missen, deze bedraagt 1,6%.

Het bestuur heeft besloten tot een toeslag van 2,85% (1,25% + 1,6%) per 1 oktober 2009.

Het fonds financiert de voorwaardelijke toeslag uit overrendementen. Het vormt geen bestemmingsreserve voor de voorwaardelijke toeslag en het heft ook geen premies voor toeslagverlening. Het fonds kan pas een premiekorting geven als de dekkinggraad gelijk is aan de evenwichtssituatie van het fonds vermeerderd met de middelen die nodig zijn om de toeslagambitie volledig te verwezenlijken.

3.4 Continuïteitsanalyse

In het boekjaar 2009 heeft geen continuïteitsanalyse plaatsgevonden. In het kader van de voorwaardelijkheidsverklaring en het hieraan gekoppelde toeslagenlabel zal deze in 2010 moeten plaatsvinden. Overigens zal dan tevens zoals aangegeven een ALM-studie plaatsvinden.

3.5 Pensioenvermogen en voorzieningen

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
	EUR	EUR	%
Stand per 1 januari 2009	82.350	68.753	120%
Beleggingsresultaten	6.857	0	
Premiebijdragen	3.543	3.230	
Uitkeringen	-2.036	-2.016	
Wijziging markrente	0	-4.161	
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	3.370	
Overige	-491	4.289	
Stand per 31 december 2009	90.223	73.466	123%

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	2009	2008	2007	2006	2005
Premieresultaat	-723	588	-422	-72	-52
Interestresultaat	9.255	-20.254	2.313	4.291	3.791
Overig resultaat	-5.373	-916	-1.317	-142	-536
	3.160	-20.582	574	4.077	3.203

	2009	2008	2007	2006	2005
Dekkingsgraden ultimo boekjaar	122,8%	119,8%	166,9%	158,8%	150,4%
Gemiddelde interest van verplichtingen	4,2%	3,9%	5,0%	4,0%	3,7%

De cijfers over 2005 en 2006 gaan voor vaststelling van de aanwezige dekkingsgraad uit van de Actuariële Principes Pensioenfondsen. Sinds 2007 gaan alle fondsen uit van het in de Pensioenwet opgenomen Financiële Toetsingskader Pensioenfondsen (FTK).

3.6 Actuariële analyse

	2009	2008
	EUR	EUR
Premieresultaat		
Premiebijdragen (gecorrigeerd voor PVI)	3.543	3.126
Pensioenopbouw	-3.623	-2.044

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	-27	-1
Pensioenuitvoeringskosten	<u>-616</u>	<u>-493</u>
	-723	588
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	6.857	-3.640
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-1.761	-2.381
Wijziging markttrente	<u>4.161</u>	<u>-14.233</u>
	9.257	-20.254
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdracht van rechten)	-47	-6
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	94	14
Resultaat op uitkeringen	-20	20
Indexering en overige toeslagen	-2.061	-893
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-3.370	-
Overige baten	30	30
Wijziging herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-	-
Overige lasten	<u>-</u>	<u>-81</u>
	-5.374	-916
Totaal saldo van baten en lasten	3.160	-20.582

De cijfers zijn gebaseerd op het Financiële Toetsingskader Pensioenfondsen (FTK).

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. De feitelijk ontvangen premie over boekjaar 2009 is lager dan de minimaal te ontvangen bijdrage en is daarmee niet kostendekkend. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit. De vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij is naar de mening van de waarmede actuaire voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

3.7 Beleggingen

3.7.1 Terugblik economie en financiële markten

2009: Het jaar van herstel

Nadat de financiële wereld in 2008 op haar grondvesten schudde, werd 2009 het jaar van herstel. In eerste instantie werd de trend uit 2008 doorgezet. Aanhoudende problemen in de financiële sector en de vrije val waarin de wereldwijde economische groei was geraakt, bleven het beeld op de financiële markten bepalen. Zakelijke waarden zoals aandelen, beursgenoteerd onroerend goed en grondstoffen, leverden in de eerste maanden van 2009 wederom vele procenten aan waarde in. Het herstel dat inzette na het 1^e kwartaal werd voornamelijk gedreven door het ruime monetaire beleid, noodkredieten aan banken en ondersteunende maatregelen die overheden namen. Ook onconventionele maatregelen zoals het opkopen van effecten om het financiële systeem aan de gang te houden werden niet geschuwd. Uiteindelijk bleken de maatregelen voldoende om herstel in de markten te bewerkstelligen en nam het risico op een systeemcrisis af.

Het herstel was vooral zichtbaar op de aandelenmarkten en de kredietmarkten. In eerste instantie werd gevreemd dat de verbeteringen tijdelijk zouden zijn, echter, het economisch herstel zette zich gedurende de rest van 2009 door. Investerings in infrastructuur en vastgoed, die in 2008 minder waren geraakt door de kredietcrisis stegen in 2009.

Als gevolg van de overheidsstimulansen, garantstellingen voor banken, nationalisaties en cyclische terugval, zijn de overheidstekorten fors gestegen. In de eerste maanden van het jaar leidde de vlucht naar veilige staatsobligaties nog tot een forse daling van de kapitaalmarktrente. Maar als gevolg van de behoorlijke verslechtering van de overheidsfinanciën, kan de kredietwaardigheid van het betreffende land in het geding komen. Dit bleek toen eind 2009 het emiraat Dubai in de problemen kwam en gered moest worden door Abu Dhabi. In Europa werd de kredietwaardigheid van Griekenland verlaagd door kredietbeoordelingsinstanties. Als gevolg van deze ontwikkelingen steeg de kapitaalmarktrente eind 2009.

3.7.2 Gevoerd beleid

Na de waardedaling in 2008 is de beleggingsportefeuille gedurende 2009 stapsgewijs aangepast richting de bestaande normverdeling. Reden was dat daardoor het herstelvermogen niet onnodig zou worden beperkt. Mede daardoor liet de vermogensbeheerportefeuille over geheel 2009 een sterke waardestijging zien.

In 2009 is ook aandacht besteed aan de portefeuille voor de beperking van het renterisico. Deze was gedurende 2008 sterk in waarde toegenomen en de turbulentie op de financiële markten maakten het ook noodzakelijk dit beleid en de uitvoering daarvan nauwlettend te volgen. In het licht van de gedaalde dekkingsgraad was eind 2008 het risico van een rentedaling al verder beperkt door de omvang van deze portefeuille uit te breiden van 50% naar 75% van de omvang van de pensioenverplichtingen. Deze positie is gedurende 2009 gehandhaafd. Aangezien de kapitaalmarktrente in 2009 per saldo is gestegen is de rentehedge portefeuille in waarde afgenomen.

Binnen het fonds is gesproken over de kwetsbaarheid van het fonds ten aanzien van inflatie. Als de inflatie sterk oploopt zal de koopkracht van de uitgekeerde pensioenen afnemen. Het fonds heeft besloten om deze kwetsbaarheid verder te onderzoeken in de geplande ALM-studie in 2010.

Ten aanzien van de vastgoedportefeuille is besloten het directe bezit van woningen, winkels en kantoren om te zetten naar beleggingen in vastgoedbeleggingsfondsen. Daardoor kan een betere spreiding van risico en rendement worden bereikt in deze portefeuille. In 2009 zijn hiertoe de eerste stappen gezet, naar verwachting zal het meerdere jaren duren voordat deze transitie volledig is afgerond.

Portefeuillewaarde

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Bedragen x €1.000.000	2009			2008	
	Bedrag	Percentage	Normportefeuille	Bedrag	Percentage
Aandelen	28,8	36,8%	38,1%	15,4	24,3%
Vastrentende waarden	28,3	36,2%	38,2%	27,6	43,6%
Alternatieve beleggingen	3,4	4,3%	5,8%	3,5	5,5%
Direct vastgoed	16,0	20,5%	16,5%	15,7	24,8%
Liquide middelen	1,7	2,2%	1,4%	1,2	1,8%
Totaal	78,2	100%	100%	63,4	100%
Waarde portefeuilles ter afdekking rente- en valutarisico's	11,9			18,5	
Totaal inclusief portefeuille ter afdekking renterisico	90,1¹			81,9	

Rendementen

Onderstaande tabel geeft de performance weer uitgesplitst naar de verschillende categorieën waarin voor het pensioenfonds wordt belegd.

	2009 Portefeuille	2009 Benchmark
Aandelen	27,0%	25,9%
Vastrentende waarden	12,0%	12,6%
Alternatieve beleggingen	-2,2%	5,1%
Direct vastgoed	1,4%	-0,2%
Liquide middelen	1,8%	0,7%
Totaal	12,9%	13,0%
Inclusief rentehedge	9,1%	

Aansluiting met de jaarrekening

De vermogensverdeling in de tabel onder portefeuillewaarde zoals bovenstaand weergegeven wijkt af van de cijfers die u verderop in de jaarrekening zult aantreffen. De indeling van vermogenscategorieën volgens jaarverslagleggingsrecht (RJ 610) is namelijk anders dan de indeling die vermogensbeheer gebruikt binnen de beleggingsmandaten. Op totaalniveau is het gerapporteerde vermogen gelijk.

Tactische Asset Allocatie

De beleggingsportefeuille omvatte aan het begin van het jaar een beperkte overweging op aandelen ten koste van vastrentende waarden. Echter, door de aanhoudende problemen in de financiële sector en de aanhoudende 'deleveraging' druk (o.a. gedwongen verkopen), werd besloten de overweging in aandelen terug te draaien en een neutrale positie in te nemen medio januari. Nadat de aandelenmarkten waren gestabiliseerd, werd besloten om wederom aandelen te overwegen ten opzichte van vastrentende waarden. Deze overweging in aandelen is gedurende het derde en vierde kwartaal opgebouwd en tot het einde van het jaar gehandhaafd. Per saldo heeft het TAA beleid een licht positieve bijdrage geleverd aan het totaalresultaat.

¹ Dit is totaal belegde waarden + opgelopen rente + liquide middelen

Vastrentende waarden

De markt voor vastrentende waarden kenmerkte zich in 2009 door een ongekende volatiliteit. Tot het einde van het eerste kwartaal werden risicovolle beleggingen verkocht. Beleggers vluchtten massaal in staatsobligaties met een voorkeur voor Duitse staatsobligaties. Door betere economische vooruitzichten vanaf maart draaide dit en werden beleggingen in staatsobligaties verruild voor bedrijfsleningen. Deze verschuiving heeft ook in de portefeuille plaatsgevonden, waardoor vanaf het eerste kwartaal de beleggingsportefeuille heeft geprofiteerd van het ongekende resultaat van deze bedrijfsleningen. De portefeuille sloot het jaar af met een positief rendement, dat lager was dan het benchmarkrendement. Alle sectoren droegen hieraan bij, maar de financiële sector het meeste. Het positieve resultaat op deze beleggingscategorie werd echter wel teniet gedaan door de High Yield obligatie beleggingen.

De beleggingen met een lage kwaliteit (High Yield obligaties) lieten over het jaar een zeer sterk positief rendement zien. Het rendement van de portefeuille bleef ten opzichte van de benchmark echter wel sterk achter. Redenen voor het achterblijven bij deze benchmark waren onderwogen posities in de financiële sector en onderwogen posities in obligaties met de laagste kwaliteit. In 2008 was het effect van deze posities nog positief, maar tijdens het herstel was het tegenovergestelde effect te zien.

De markt van inflation-linked obligaties kwam in het begin van het jaar vrijwel tot stilstand en werd gedurende het hele jaar gekenmerkt door een lage liquiditeit. Dit wordt mede veroorzaakt door het feit dat maar een beperkt aantal landen inflation-linked obligaties uitgeven. Gedurende het jaar fluctueerden de inflatieverwachtingen aanzienlijk en daardoor ook de waarde van deze obligaties.

Aandelen

De aandelenmarkten zetten in het eerste kwartaal de negatieve trend van 2008 door en leverden nog eens 20% in. Begin 2009 bestond nog het beeld dat de wereldeconomie zich in een recessie bevond. Zowel consumenten als ondernemingen waren terughoudend in hun bestedingen en dit resulteerde in een sterke daling van vooral industriële orders. Hierdoor daalden ook de winstverwachtingen van ondernemingen. Daarnaast hielden de problemen in de financiële sector aan. Na het eerste kwartaal trokken de aandelenmarkten echter aan waardoor geheel 2009 werd afgesloten met een stevige winst. De aandelenportefeuille was gedurende 2009 voor een groot deel passief belegd in indexfondsen.

Alternatieve categorieën

In 2008 hadden de investeringen in infrastructuur en private equity minder te leiden onder de kredietcrisis. Zoals te verwachten heeft de categorie alternatieve beleggingen in 2009 ook weer minder geprofiteerd van het snelle herstel in 2009. Deze beleggingen zijn voor een lange termijn aangegaan en kunnen op korte termijn grote fluctuaties laten zien ten opzichte van de benchmark. Ook in 2009 was dat het geval waardoor het resultaat van de beleggingsportefeuille een rendement haalde dat negatief uitkwam ten opzichte van de benchmark.

Infrastructuur

De infrastructuurportefeuille kende wederom een jaar met een laag investeringstempo. Dit werd veroorzaakt door slechte beschikbaarheid van financiering. Infrastructuur beleggingen hebben over het algemeen een defensief karakter. Infrastructuur kent echter ook sectoren waarvan de opbrengsten sterk gerelateerd zijn aan vraag van gebruikers, zoals havens en luchthavens. Vooral deze investeringen daalden gedurende 2009 in waarde. Investeringen in bijvoorbeeld nutsbedrijven keerden juist de eerste opbrengsten uit.

Private Equity

In 2009 werd relatief weinig activiteit gezien op de Private Equity markt, zowel het tempo van investeringen als uitkeringen nam sterk af. De redenen hiervoor waren de afwezigheid van aantrekkelijk geprijsd vreemd vermogen en grote onzekerheid over winstverwachtingen en prijsvorming. De rendementen op Private Equity investeringen lopen achter op de beursgenoteerde aandelenmarkt en de benchmark. Zo vonden er tijdens de eerste twee tot drie kwartalen van 2009 nog afwaarderingen op de fondsen in portefeuille plaats. Pas in 2010 zal zichtbaar worden of de Private Equity markt een vergelijkbare stijging als de beurs heeft doorgemaakt.

Vastgoed

2009 is voor vastgoed een moeilijk jaar. Investeringsvolumes liepen terug en er was vooral in het begin van 2009 nauwelijks beweging in de markt. In de tweede helft van 2009 kende de markt een lichte opleving, maar van een echt herstel was nog geen sprake. Ten opzichte van 2008 zijn de aanvangsrendementen licht opgelopen. In deze rendementsontwikkeling is wat betreft sterkte een verschil waarneembaar tussen eersteklas vastgoed en overig vastgoed.

Voorop de markt van gebruikers van kantoren en bedrijfsruimte is de leegstand tijdens 2009 opgelopen en is het verschil tussen eerste klas vastgoed en vastgoed op secundaire locaties gegroeid. De verruiming van de markt en het efficiënter gebruik maken van de bestaande gehuurde ruimte hebben er namelijk toe geleid dat de opnames in beide segmenten verder teruglopen. Kenmerkend in 2009 is de verminderde bereidheid van vastgoedgebruikers, door de onzekerheid van het economisch herstel, om te verhuizen en het dientengevolge groter aantal huurcontractverlengingen ten opzichte van 2008.

De markthuren zijn over het algemeen in alle sectoren gedaald en de concurrentie tussen locaties is verder toegenomen: op de goede zogenaamde A-locaties zijn de markthuren minder gedaald, op de mindere B- en C-locaties is de daling van markthuren veel groter geweest. Hierbij hebben winkels tot nu toe het minst te lijden gehad van de recessie. Door de blijvende vraag van vooral financieel sterke filiaalbedrijven bleven de huurprijzen voor winkels op A1-locaties stabiel. Resultante van de oplopende verschillen tussen de A-locaties en B- en C-locaties is dat vastgoed weer gewaardeerd wordt op de specifieke kenmerken van het object, de locatie en huurder.

De sectorwegingen van de directe vastgoed portefeuille bedroegen 62% woningen (inclusief de deelneming in de Utrechtse Fondsen CV), 28% winkels en 10% kantoren. Dit is gebaseerd op het gemiddelde van de wegingen van 1 januari 2009 en 31 december 2009. Ter vergelijking: de weging van de benchmark was 48% woningen, 26% winkels, 20% kantoren, 3% bedrijfsruimen en 'overig' 3%. Daarmee was de portefeuille overwogen naar de woningsector. Doordat de woningen in het fonds een veel beter resultaat hebben laten zien dan het woningrendement van de benchmark, had deze positie een positief effect op het rendement. Ook de goede resultaten van de sector kantoren in de portefeuille droegen positief bij aan het rendement. Per saldo rendeert de totale portefeuille beter dan de benchmark.

Hedgeportefeuilles

Rentehedge – beleid en uitvoering

Het fonds heeft gedurende 2009 het beleid voortgezet om het renterisico te beperken. Beleggingen en pensioenverplichtingen zijn namelijk niet in dezelfde mate gevoelig voor rentebewegingen. Daardoor kan de dekkingsgraad sterk meebewegen met rentebewegingen en loopt het fonds een groter risico om in een dekkingstekort te komen. Dit renterisico kan worden verkleind door de rentegevoeligheid van de beleggingen meer in overeenstemming te brengen met de looptijd van de verplichtingen. Het fonds heeft in 2009 het beleid gehandhaafd om het renterisico te verkleinen. Dit is doorgevoerd via een beleggingsfonds dat wordt beheerd door Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Rentehedge - resultaat

In het jaar 2009 is de kapitaalmarktrente licht gestegen. De waarde van de verplichtingen is daardoor afgenomen met een positief effect op de dekkingsgraad. Ook de rentehedge is in waarde afgenomen wat een negatief effect op de dekkingsgraad had. In totaal heeft de rentebeweging dankzij het gevoerde beleid een positief effect op de dekkingsgraad gehad.

Verantwoord beleggen

Het pensioenfonds erkent haar verantwoordelijkheid als aandeelhouder. Hiertoe is zij in contact met de beheerders van de beleggingsfondsen waarin wordt belegd, met als doel deze beheerders aan te zetten tot beleggingen die op gebieden als milieu, mensenrechten en corruptie acceptabel zijn. De uitgangspunten zoals die door de Verenigde Naties worden gehanteerd en zijn samengevat in de Global Compact vormen de leidraad. Niet geïnvesteerd zou moeten worden in bedrijven waarbij het evident is dat men niet-ethisch handelt. Het pensioenfonds realiseert zich echter dat zij door haar omvang is aangewezen op beleggingsfondsen en aandelenpools en daardoor geen specifiek beleid kan opzetten. Daardoor zal waar mogelijk gezamenlijk worden opgetrokken met andere beleggers.

Vooruitzichten

De verwachting voor de wereldwijde economische groei in 2010 is positief. Er wordt ongeveer 4% wereldwijde economische groei verwacht vooral gedreven door voorraadherstel. De hoogste groeicijfers zullen, net als in 2009, in de opkomende markten te vinden zijn. Vooral de verwachtingen voor China en India zijn positief. China laat weer hoge groeicijfers noteren mede door de grote overheidsstimulansen. De 4% wereldwijde economische groei is lager dan voor de crisis vooral door de achterblijvende groei in Westerse landen. In de opkomende markten lijkt daarnaast ook een herverdeling van groei plaats te vinden. Deze verschuift langzaam van een exportgedreven naar een meer binnenlandse vraag gedreven groei. Tevens wordt het belang van deze economieën op het wereldtoneel steeds groter. Zo worden bijvoorbeeld nu in China meer auto's op jaarbasis verkocht dan in de Verenigde Staten.

In de Westerse wereld wordt een beperkt economisch herstel verwacht. Gemiddeld genomen is het herstel na een financiële crisis gematigd ondanks dat de eerste opleving vrij krachtig is. Historisch gezien is dit een normaal beeld. Daarnaast zal het herstelproces volatiel en instabiel zijn. Per saldo hebben de huishoudens in vooral de Angelsaksische landen nog hoge schulden welke een solide herstel van de bestedingen belemmert de komende jaren. Huishoudens willen niet meer schuld aangaan. Daarnaast zijn banken nog zeer terughoudend met het uitlenen van geld aangezien er nog afschrijvingen aan zitten te komen. Dit is vooral bepalend voor Europa waar bedrijven sterker leunen op de financiële sector voor financiering in plaats van de bedrijfsobligatiemarkt. Naar verwachting zal de invloed van banken afnemen en zullen bedrijven een groter beroep op de kapitaalmarkt gaan doen.

De inflatie zal naar verwachting laag blijven. Er is momenteel sprake van een enorme overcapaciteit en door de hoge werkloosheid is looninflatie geen bedreiging. Desondanks verwacht een aantal analisten een fors hogere inflatie op de middellange termijn.

Voor de middellange termijn zal veel afhangen van het beleid van centrale banken en overheden. Hier lijkt de weg van de minste weerstand overstimulering te zijn met mogelijk inflatoire effecten tot gevolg. Dit risico lijkt wel groter in de Verenigde Staten dan in Europa. De Federal Reserve (Fed) zal er alles aan doen om een schuld/deflatie spiraal te voorkomen terwijl de Europese Centrale Bank (ECB) veel meer gericht is op het bestrijden van inflatie. De maatregelen welke centrale banken hebben genomen zijn ongekend. Zo is de liquiditeitscreatie door centrale banken enorm geweest. Uiteindelijk zorgden de maatregelen voor stabilisatie op de financiële markten. Op enig moment dient hier echter een eind aan gemaakt te worden om de inflatieverwachtingen in toom te houden. Dit is het cruciale thema in 2010.

Zo kan de korte beleidsrente worden verhoogd en zullen programma's zoals het opkopen van effecten en het verstrekken van noodleningen langzaam maar zeker worden teruggedraaid of stilgezet. Ook lopen een aantal liquiditeitsverschaffende programma's aan banken af en deze worden niet verlengd. Daarnaast hebben centrale banken aangekondigd voor een bepaald bedrag aan effecten op te kopen. Deze zijn voor een groot gedeelte voltooid. Uiteindelijk is de verwachting dat centrale banken eerder te voorzichtig zijn dan te agressief met verkrappen.

Diverse overheden zullen fors moeten bezuinigen en de vraag is of dit politiek haalbaar is. Uiteindelijk zullen de financiële markten de overheden dwingen orde op zaken te stellen. Er zal een hogere vergoeding geëist worden op de staatsobligaties en/of het vertrouwen in de betreffende valuta gaat verloren. Eind 2009 werd de kredietwaardigheid van Griekenland verlaagd. Hierdoor liep de effectieve rente op Griekse staatsobligaties fors op. Vervolgens heeft de Griekse overheid een plan aangekondigd om de overheidsfinanciën weer op orde te brengen. De vraag is hoe de Europese Unie met dergelijke probleemlanden om zal gaan. Officieel mogen de andere lidstaten een probleemland niet te hulp schieten. In de praktijk zal er echter alles aan gedaan worden om een werkbare oplossing te vinden. Per saldo is de oplopende overheidsschuld onhoudbaar in sommige landen.

Pensioenfondsen beleggen doorgaans veel in staatsobligaties. Een belangrijk deel van de beschikbare middelen zal de komende jaren nog steeds richting de kernlanden (Nederland, Duitsland, Frankrijk) stromen. De huidige ontwikkeling op het gebied van staatsobligaties doet vooral denken aan de jaren tachtig en negentig, vóór de introductie van de Euro. Beleggers zijn zich bewust geworden van de onderlinge economische verschillen en de structurele problemen van een aantal landen. Vooral nog zitten de grootste risico's in Oost Europa, de zuidelijke Europese landen, Ierland en het Verenigd Koninkrijk. Ook in de Verenigde Staten en Japan begint de situatie nijpender te worden. Beleggers willen deze risico's vertaald zien in de renteopslag.

3.8 Risicoparagraaf

Het Financieel Toetsingskader ("FTK") voor pensioenfondsen is een onderdeel van de Pensioenwet. De regelgeving van het FTK werkt de economische risico's voor pensioenfondsen verbonden aan onder meer aandelen, valuta's en rente uit. Het vertaalt deze naar vereiste reserveposities en dekkingsgraden. Hiermee worden pensioenfondsen gedwongen te overwegen welk totaal risiconiveau ze kunnen of willen accepteren. Het pensioenfonds zet, binnen de kaders van het geformuleerde risicobeleid, in op maximalisatie van het rendement op het vermogen. Bij de analyses en afwegingen wordt het pensioenfonds geadviseerd door Syntrus Achmea Vermogensbeheer.

Actuariële risico's

De technische voorziening is berekend op basis van de zogenaamde prognosetafels 2005-2050. In deze tafels is de sterftetrend van een verdere toename van de levensverwachting verdisconteerd. Door toepassing van de AG-prognosetafel 2005-2050 met adequate correcties voor ervaringssterfte, wordt gereserveerd voor een verwachte toekomstige verbetering van de overlevingskansen. Overige relevante actuariële risico's zijn het overlijdensrisico (kortleven risico) en het arbeidsongeschiktheidsrisico.

Renterisico

Renterisico is het risico dat een rentebeweging de financiële situatie van het pensioenfonds negatief beïnvloedt. Dit risico bestaat doordat beleggingen en verplichtingen niet in dezelfde mate gevoelig zijn voor rentebewegingen. Het renterisico neemt af naarmate de looptijd van de beleggingen meer overeenkomt met de looptijd van de verplichtingen. In 2009 heeft het pensioenfonds zijn afdekkingsstrategie - gericht op het beperken van het renterisico over de pensioenverplichtingen - voortgezet. Het verkleinen van het renterisico leidt tot een lagere vereiste dekkingsgraad voor het fonds, dan het geval zou zijn geweest zonder beperking van het renterisico.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de beleggingen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door meer inflatiegevoelige beleggingen in de portefeuille op te nemen. Keerzijde daarvan is dat zulke inflatiegevoelige beleggingen de kans kunnen vergroten dat het fonds niet aan haar nominale pensioenverplichtingen kan voldoen. Het fonds is van plan in 2010 dit beleidsaspect binnen geen geplande ALM studie nader te bestuderen.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat wisselkoersschommelingen de waarde van een belegging beïnvloeden. Dit risico is voor het fonds beperkt, aangezien het grootste gedeelte van de beleggingsportefeuille bestaat uit in euro's genoteerde waarden. Het resterende valutarisico is niet afgedekt.

Aandelen- en onroerend goed risico

Dit is voornamelijk het koersrisico van beleggingen in de verschillende onroerend goed- en aandelenmarkten. Door dit risico te lopen wordt op de lange termijn naar verwachting een extra rendement gehaald dat het fonds gebruikt om aan haar doelstellingen te voldoen. Dit risico wordt beheerst doordat in de uitvoering wordt gezorgd voor een goede selectie van aandelen en spreiding over regio's en sectoren. Met het risico dat uiteindelijk overblijft wordt rekening gehouden in de ALM-studie.

Tegenpartij-/kredietrisico

Het risico dat de tegenpartij niet (meer) aan zijn verplichtingen kan voldoen, bijvoorbeeld door liquiditeits- of solvabiliteitsproblemen. Om dit risico te beheersen worden de tegenpartijen nauwgezet geselecteerd. Daarnaast worden transacties over meerdere aanbieders gespreid en wordt in sommige gevallen onderpand geëist.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat een belegging niet tijdig tegen een redelijke prijs kan worden geliquideerd. Ook dit risico wordt beheerst doordat de vermogensbeheerder de beleggingsportefeuille op zo een manier opzet dat het naar verwachting aan de liquiditeitsbehoefte van het fonds kan voldoen. Daarom is bijvoorbeeld een groot deel van de portefeuille belegd in effecten die worden verhandeld op openbare, gereguleerde markten. Ook zijn eisen gesteld aan de minimale marktkapitalisatie van effecten.

Operationele risico's

Het fonds beheert operationele risico's zoveel mogelijk door eisen te stellen aan haar dienstverleners. Daarbij kan worden gedacht aan regels voor procuratie, functiescheiding, 'chinese walls', enzovoort.

Z-Score

Op 24 april 1998 is de 'Vrijstellingsregeling Wet Bedrijfspensioenfondsen' officieel in werking getreden. Deze regeling is uitgevaardigd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en heeft als belangrijkste doel ondernemingen vrijstelling te verlenen van de verplichtstelling van deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds indien de beleggingsperformance van het fonds ontoereikend is. Op basis van artikel 5 lid 1a Vrijstellingsregeling moet vrijstelling worden verleend als uit de performancetoets blijkt dat het feitelijk behaalde beleggingsrendement van het bedrijfspensioenfonds in negatieve zin afwijkt van het rendement van de door het fonds vastgestelde normportefeuille¹. Volgens de vrijstellingsregeling zal de performancetoets worden toegepast over de periode 2005 tot en met 2009. Indien de uitkomst van de performancetoets lager is dan 0, kan een deelnemer vanaf 1 januari 2010 een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname. Over 2009 is een z-score behaald van -0,07%. De performancetoets over de periode 2005 tot en met december 2009 bedraagt 1,68. Daarmee blijft de performancetoets ruimschoots boven het vereiste minimum.

¹ Gedurende het jaar is er sprake geweest van een zwevende benchmark (floating benchmark). De benchmarkgewichten zweven als gevolg van benchmarkrendementen die weer het gevolg zijn van de marktbevinging.

4 Uitvoering van de pensioenregeling

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling van het fonds. Daarnaast komen de wijzigingen in statuten en reglementen die in 2009 zijn doorgevoerd aan de orde.

4.2 De pensioenregeling

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het pensioenfonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt.

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is 65 jaar.

Pensioengrondslag

Het pensioengevend loon verminderd met de voor het loontijdvak van toepassing zijnde franchise.

Pensioengevend loon

Het loon in de zin van hoofdstuk 3 van de Wet financiering sociale verzekeringen, met uitzondering van:

- a. uitkeringen en verstrekkingen ingevolge de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering, de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen of de Werkloosheidswet en hierop door de werkgever verstrekte aanvullingen;
- b. het genot van een door de werkgever ter beschikking gestelde auto;
- c. het loon dat betrekking heeft op de periode vanaf de eerste dag van de maand waarin de 65-jarige leeftijd wordt bereikt.

Het loon dat meer heeft bedragen dan het maximum premieloon als bedoeld in hoofdstuk 3 van de Wet financiering sociale verzekeringen op jaarbasis (2009: € 47.802,-), blijft buiten aanmerking. Indien de dienstbetrekking een deel van een kalenderjaar betreft, dan wel de werknemer minder dan de volledige arbeidstijd werkzaam is, wordt het maximum premieloon naar evenredigheid toegepast. Daartoe wordt het maximum premieloon uitgedrukt in een uurbedrag door het maximum premieloon op jaarbasis te delen door het aantal uren per jaar volgens de normale arbeidsduur in de CAO Schoentechniek, waarbij het maximum uurloon naar boven op eurocenten wordt afgerond (2009: € 24,10).

Franchise

Een bedrag dat jaarlijks voor het daarop volgende kalenderjaar door het bestuur wordt vastgesteld (2009: € 10.309,-). De franchise wordt uitgedrukt in een uurbedrag door de jaarfranchise te delen door het aantal uren per jaar volgens de normale arbeidsduur in de CAO Schoentechniek (2009: € 5,20);

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Het jaarlijks ouderdomspensioen bedraagt voor elk opbouwjaar 1,245% van de som van de pensioengrondslag over het desbetreffende kalenderjaar.

Opbouwpercentage partnerpensioen

Het jaarlijks partnerpensioen bedraagt voor elk opbouwjaar 70% van het in dat jaar opgebouwde ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Het halfwezenpensioen bedraagt 20 % van het te behalen partnerpensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar of tot 27 jaar voor studerende kinderen. Als beide ouders zijn overleden, wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Herschikken

De (gewezen) deelnemer heeft het recht een deel van het ouderdompensioen aan te wenden om het ouderdompensioen eerder te laten ingaan dan op de pensioendatum. Het ouderdompensioen kan slechts eerder ingaan dan op de pensioendatum voor zover de dienstbetrekking met de werkgever is beëindigd.

Premie

De premie bedraagt 13% van de pensioengrondslag. Hiervan komt de helft voor rekening van de werkgever.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

4.3 Wijzigingen statuten en reglementen

De statuten, het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement van het fonds zijn in de vergadering van 30 november 2009 aangepast. Het betrof de pensioenopbouw tijdens het tweede ziektejaar (artikel 11 lid 3 van het pensioenreglement); collectieve waardeoverdracht (artikel 27 van het pensioenreglement); het onderwerp 'inkoop verleden diensttijd' (artikel 11 lid 6 van het pensioenreglement); en de klachten- en geschillenregeling (artikel 27 van de statuten, alsmede de artikelen 8 en 9 van het pensioenreglement, artikelen 33 en 34 van het uitvoeringsreglement, en het geschillenreglement van de gezamenlijke geschillencommissie).

De wijzigingen gaan in op 1 januari 2010.

4.3.1 Statuten

Het fonds heeft aangegeven gebruik te willen maken van een op te zetten gezamenlijke geschillencommissie voor bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer B.V. geadmistreerde fondsen. Deze commissie krijgt adviesbevoegdheid. Tevens heeft het bestuur besloten tot een aparte klachtenprocedure, zodat door de geschillencommissie slechts geschillen in behandeling worden genomen.

4.3.2 Pensioenreglement

In de vergadering van 30 maart 2009 is de notitie 'pensioenopbouw tijdens het tweede ziektejaar' in het bestuur aan de orde geweest. Besloten is dat bij een lager loon tijdens het tweede ziektejaar de pensioenopbouw wordt gebaseerd op het (hogere) loon dat gold vóór de eerste ziekte dag. De premie voor het verschil tussen het werkelijke loon en het hogere loon vóór ziekte komt voor rekening van het fonds.

Tot voor kort was formeel alleen de uitgaande waardeoverdracht vastgelegd, terwijl de inkomende collectieve waardeoverdracht bij het fonds ook mogelijk is. Dit is aangepast.

In het kader van VPL-wetgeving is destijds besloten de overgangmaatregel inkoop over verleden diensttijd in de regeling op te nemen. Bij de invoering van deze overgangmaatregel is als uitgangspunt genomen dat deelnemers op leeftijd 64 kunnen uittreden, waarbij een uitkering van 80% van het gemiddelde salaris wordt ontvangen. Eerder uittreden dan 65 jaar is deels mogelijk door de hogere pensioenopbouw in de nieuwe regeling. Het extra ouderdompensioen van de overgangmaatregel wordt alleen toegekend als de hogere opbouw in de nieuwe regeling niet voldoende is om op leeftijd 64 jaar uit te treden met een uitkering van 80% van het gemiddelde salaris. Indien de opbouw in de nieuwe regeling voldoende is om op leeftijd 64 met een uitkering van 80% uit te treden is de overgangmaatregel niet nodig en zal het inkoopbedrag over verleden diensttijd nihil zijn. Met andere woorden: het extra ouderdompensioen is gemaximeerd. Er kan niet meer aan recht op overgangmaatregelen worden toegekend dan een bedrag waarmee een deelnemer op 64-jarige leeftijd 80% van het gemiddelde salaris ontvangt. Na

leeftijd 65 wordt minimaal een ouderdomspensioen conform de regeling van vóór 1 januari 2008 ontvangen. Dit is in het pensioenreglement geformaliseerd.

4.4 Slotopmerkingen

In hoofdstuk 8 publiceren wij de jaarrekening met de financiële gegevens over het boekjaar 2009.

Tot slot bedanken wij iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van de stichting.

De Meern, 18 juni 2010.

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij,

J. Suarez Menendez, voorzitter

M.G. Hoekenga-Idema, secretaris

5 Visitatiecommissie

5.1 Bevindingen

In januari 2010 heeft de visitatiecommissie bestaande uit de heren De Meij, Davis en Procee, het eerste visitatierapport uitgebracht. Hiermee wordt verslag uitgebracht van een algemene visitatie bij de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij. De visitatie heeft betrekking op de periode 2007 tot en met het derde kwartaal 2009.

Overeenkomstig de door het bestuur van het fonds aan Stichting Het Vak-Visitatiecommissie verleende opdracht tot visitatie heeft de visitatiecommissie het functioneren van (het bestuur van) het fonds kritisch bezien. Het uitgangspunt voor de werkzaamheden van de visitatiecommissie wordt gevormd door de principes van de STAR inzake goed pensioenfondsbestuur. Bij het uitvoeren van de visitatieopdracht heeft de visitatiecommissie de volgende taken vervuld:

- Het beoordelen van de beleids- en bestuursprocedures;
- Het beoordelen van de beleids- en bestuursprocessen;
- Het beoordelen van de checks en balances;
- Het beoordelen van de wijze waarop het bestuur het fonds aanstuurt;
- Het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

Conform de opdrachtovereenkomst heeft de visitatiecommissie zich gericht op de onderstaande deelgebieden:

- Besluitvorming;
- Financieel;
- Beleggingen;
- Communicatie;
- Uitbesteding;
- Governance.

De werkwijze van de visitatiecommissie bestaat uit een uitgebreide bestudering van de binnen het fonds beschikbare documentatie. In aanvulling op het documentenonderzoek heeft de visitatiecommissie gesprekken gevoerd met het bestuur van het fonds, de fondsmanager en de fondssecretaris en met de leden van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. De visitatiecommissie heeft de werkzaamheden in een coöperatieve sfeer kunnen verrichten. De visitatiecommissie is zich bewust van het feit dat de visitatie een momentopname betreft in een doorgaand proces van kwaliteitsbewaking.

Algemeen oordeel

De indruk van de visitatiecommissie is positief. Op basis van de documentatie en de gevoerde gesprekken is de visitatiecommissie van mening dat het bestuur van het pensioenfonds de zaken goed heeft geregeld. Slechts op een aantal punten kan nog verbeteringen worden doorgevoerd. Zowel qua eigen functioneren als het monitoren en sturen van de uitbestede werkzaamheden heeft het bestuur blij gegeven van grote deskundigheid en betrokkenheid bij het reilen en zeilen van het pensioenfonds. Ook het afleggen van verantwoording en de beheersing van de risico's zowel in het verleden als richting de toekomst heeft bij de visitatiecommissie een goede indruk achtergelaten.

Belangrijkste bevindingen

1. Er bestaat geen lange termijn beleidsplan noch een jaarlijkse beleidsnotitie. Daardoor is ook de realisatie van concrete beleidsvoornemens niet vast te stellen. Ook de ABTN heeft niet een beleidsmatig karakter en is meer instrumenteel.
2. Het bestuur is zich sterk bewust van het onderscheid tussen de rol en functie van sociale partners (CAO-onderhandelaars) en zijn eigen rol en functie.

3. In de praktijk worden de twee voorzitters van het bestuur als een informeel dagelijks bestuur beschouwd in de voorbereidende en uitvoerende sfeer van te nemen en genomen bestuursbesluiten of bestuursintenties. Dit is niet vastgelegd in een regeling maar kent elementen van een ad hoc benadering.
4. De ABTN is, naar mening van de visitatiecommissie, op het gebied van risicomanagement volstrekt niet adequaat.
5. Het pensioenfonds heeft een enigszins passieve positie op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en het stembeleid (belegt in beleggingsfondsen), maar legt in het jaarverslag goed uit hoe zij hier tegenaan kijkt.
6. Op grond van het aanwezige communicatiebeleidsplan en de mate van feitelijke uitvoering hiervan is de visitatiecommissie van mening dat er sprake is van een adequaat communicatiebeleid.
7. Op basis van de notulen van de vergaderingen van de DVO commissie over de jaren 2007, 2008 en 2009 heeft de visitatiecommissie kunnen constateren dat het bestuur een prima invulling geeft aan het controleren en monitoren van de uitvoering van de werkzaamheden.

Belangrijkste aanbevelingen

1. Formuleer beleidsdoelstellingen waarvan de concretisering periodiek getoetst kan worden.
2. Leg formeel vast wat de rol en positie is van de beide voorzitters.
3. Voer een nieuwe ALM-analyse uit.
4. Zorg voor een meer complete ABTN.
5. Gebruik FIRM om een volledige risicoanalyse uit te voeren, zodat eventuele maatregelen goed geformuleerd kunnen worden.
6. Zorg in 2010 voor een nieuwe ALM studie en neem de uitkomsten mee in het beleggingsbeleid voor 2011. Dezelfde aanbeveling doet de visitatiecommissie met betrekking tot verkopen binnen de portefeuille onroerend goed.
7. Bekijk hoe op dit gebied met deelnemers gecommuniceerd wordt.
8. Neem de klachten- en geschillenregeling zo spoedig mogelijk op in de startbrief.
9. Zet het gevoerde communicatiebeleid met het zelfde enthousiasme voort!
10. Door inzage van het accountantsrapport en compliance rapport bij de uitvoeringsorganisatie controleren of de gedragscode en de insiderregeling correct worden toegepast.
11. Met ICC Verheul schriftelijke afspraken maken over de naleving van de gedragscode.
12. Het bestuur doet er goed aan een compliance-onderzoek te laten plaatsvinden over 2009 en een procedure te (laten) ontwikkelen voor de periodieke zelfevaluatie van zowel de leden van het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan als van de organen.
13. Met de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan in gesprek gaan om de opleidingsbehoefte en de voorbereidingstermijn van vergaderingen met elkaar af te stemmen.
14. Ga actief op zoek naar nieuwe leden deelnemersraad en/of verantwoordingsorgaan.

Nabespreking visitatierapport met het bestuur

Op 14 januari 2010 heeft de visitatiecommissie de bespreekversie van het visitatierapport besproken met een delegatie van het bestuur. Tijdens deze bespreking zijn bovenvermelde onderwerpen aan de orde gekomen.

Naast een aantal tekstuele wijzigingen en een aantal aanscherpingen/verduidelijkingen heeft het bestuur geen opmerkingen op het rapport. Er is van gedachten gewisseld over de interpretatie van de visitatiecommissie met betrekking tot genomen besluiten door de beleggingsadviescommissie waarvan het bestuur heeft aangegeven dat deze commissie uitsluitend een adviesfunctie heeft en geen besluitvormend mandaat heeft, tenzij dat situatie-afhankelijk uitdrukkelijk door het bestuur is verleend. Daarnaast is van gedachten gewisseld over de mogelijkheden om invulling te geven aan de aanbeveling om actief op zoek te gaan naar nieuwe bestuursleden.

De Meern, 14 januari 2010

Namens de visitatiecommissie van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij,

De heer A.G. de Meij (voorzitter)

De heer R.A. Davis

De heer P.S. Procee

5.2 Reactie bestuur

De leden van de visitatiecommissie hebben in korte tijd een grondige analyse weten te maken van het functioneren van (het bestuur van) het fonds. Het bestuur is tevreden over het positieve oordeel. De bevindingen en aanbevelingen zijn helder uiteengezet. Het bestuur gaat hiermee aan de slag.

5.3 Reactie verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft de visitatie met belangstelling ondergaan en gevolgd. De bevindingen van de visitatiecommissie wijken niet af van het beeld wat het verantwoordingsorgaan heeft van pensioenfondsen en de wijze waarop het bestuur zijn rol vervult. Het verantwoordingsorgaan is tevreden over de werkwijze van de visitatiecommissie, die geïnteresseerd en deskundig is overgekomen. Het verantwoordingsorgaan onderschrijft in hoofdlijnen de bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie.

6 Verantwoordingsorgaan

6.1 Oordeel 2009

6.1.1 Algemeen

Het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds is met ingang van 1 januari 2008 ingesteld. Op basis van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance) van de Stichting van de Arbeid heeft het bestuur de werkwijze van het verantwoordingsorgaan in een reglement vastgelegd. Er zijn afspraken gemaakt over welke informatie het verantwoordingsorgaan ontvangt, de frequentie van het overleg met het bestuur en de te behandelen onderwerpen.

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de Principes voor goed pensioenfonds bestuur zoals vastgesteld door de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan legt zijn oordeel ten minste één maal per jaar schriftelijk vast. Dit oordeel wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, opgenomen in het jaarverslag waar het oordeel betrekking op heeft. Tevens zal publicatie op de website plaatsvinden.

Het verantwoordingsorgaan heeft een adviesrecht ten aanzien van:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- de vorm, inrichting en samenstelling van het interne toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Ten behoeve van de beoordeling van het door het bestuur gevoerde beleid in 2009 heeft het verantwoordingsorgaan de notulen van de bestuursvergaderingen uit 2009, de statuten en reglementen en alle andere relevante informatie (waaronder de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota) over het beleid van het bestuur ontvangen. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan in het kader van haar taakuitoefening in 2010 kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening 2009.

6.1.2 Bevindingen

Op 3 juni 2010 is het verantwoordingsorgaan bijeen geweest om een oordeel te vormen over het bestuursbeleid in het jaar 2009. De bevindingen van het verantwoordingsorgaan zijn verwoord in onderstaand verslag.

Inleiding

Het verantwoordingsorgaan stelt vast dat na de onrust van 2008 in de loop van 2009 het herstel is ingezet. Inmiddels weten we halverwege 2010 dat het herstel uiterst fragiel is, dat ons land net als Europa nog lang niet uit de crisis is.

Waakzaamheid is geboden voor de toekomst en terughoudendheid lijkt gepast bij het nemen van besluiten waar het bijvoorbeeld de kostendekkende premie betreft.

Reglementswijzigingen

Met betrekking tot het wijzigen van de reglementen heeft het bestuur een correct en consequent beleid gevoerd. Statuten, pensioenreglement en uitvoeringsreglement zijn aangepast. Er is een klachten- en geschillenregeling getroffen.

Premiebeleid

De dekkingsgraad kan dan wél toereikend zijn en indexatie niet in de weg staan, kostendekkend is de premie niet. Het verantwoordingsorgaan maakt zich zorgen en roept het bestuur op in te zien dat het moment van maatregelen steeds dichterbij komt en de CAO-partijen daar op te wijzen.

Toeslagbeleid

Ten aanzien van het toeslagbeleid heeft het bestuur de intentie CBS - indexcijfer voor lonen te volgen. Voor 2009 betekent dat de indexstaffel is gehanteerd en de richtlijnen gevolgd conform de adviezen van FTK.

Beleggingsbeleid

Het vermogen en het rendement heeft in 2009 een krachtig herstel laten zien, de beleggingscommissie heeft samen met het bestuur een goed beleid gevoerd. Punt van zorg is het eigen vastgoed, de wil dat af te stoten is te begrijpen om vervolgens deel te nemen in een groter vastgoedpool, het moment lijkt minder geschikt een en ander nu af te stoten.

De keuze om nu een nieuwe ALM studie uit te laten voeren is een juiste. Hierdoor krijgt het bestuur de kans nieuwe keuzes te maken bij het samenstellen van de portefeuille, en een juiste strategische samenstelling heeft een gunstige invloed op het beleggingsresultaat.

Het verantwoordingsorgaan wenst het bestuur samen met haar adviseur succes bij het maken van de juiste keuzes.

Financiële positie

De financiële positie van het fonds is goed. Wel zien we doordat het fonds geen groei van nieuwe deelnemers doormaakt, de jaarlijkse kosten van administratie en uitvoering per deelnemer stijgen. Voor het jaar 2009 kan dit worden opgevangen door een goed rendement van de beleggingen. Het fonds is door zijn geringe omvang kwetsbaar en gevoelig voor stijging van de kosten. Het verantwoordingsorgaan roept het bestuur op tot een brede oriëntatie omtrent de toekomst van het fonds.

Pension Fund Governance

Het bestuur heeft nimmer de belangen van het fonds uit het oog verloren en anticipeert goed op de ontwikkelingen die het bestuur op zich af ziet komen.

Het verantwoordingsorgaan complimenteert het bestuur voor het gevoerde beleid en haar inzet.

Risicobeleid

Ook het afgelopen jaar heeft het risicobeleid goed gewerkt, resultaten tonen aan dat er op dit punt juiste keuzes worden gemaakt.

6.1.3 Oordeel

Het verantwoordingsorgaan van Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Schoenmakerij is van oordeel dat het bestuur steeds tijdig en voldoende informatie heeft verschaft. Het handelen van het bestuur is in overeenstemming met de statuten en reglementen van het fonds. Het bestuur is open en transparant op vragen die gesteld worden vanuit het verantwoordingsorgaan

6.1.4 Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan onthoudt zich tot het doen van aanbevelingen, haar taak beperkt zich tot het toezien op het functioneren van het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan is alert op punten waarop zij haar zorgen heeft uitgesproken, zoals o.a. de kostendekkende premie en de stijging van de kosten.

De Meern, 3 juni 2010

Namens het verantwoordingsorgaan van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij

De heer J.G.M. Heijen

De heer A.M. van der Sluijs

De heer J. Stensen

De heer E. Veurtjes

6.2 Reactie bestuur

Het bestuur heeft kennis genomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan en dankt het Verantwoordingsorgaan voor de waardering van het bestuursbeleid over 2009. Daarnaast heeft het bestuur kennis genomen van de bevindingen en aanbevelingen.

7 Deelnemersraad

De deelnemersraad is in 2009 intensief betrokken geweest bij de besluitvorming en advisering over een groot aantal onderwerpen. De voorzitters van het bestuur en de uitvoeringsorganisatie zijn bij de vergaderingen van de deelnemersraad aanwezig geweest om de adviesaanvragen toe te lichten en te rapporteren over de uitvoering van de pensioenregeling.

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de onderwerpen waarover de deelnemersraad het bestuur in het verslagjaar 2009 heeft geadviseerd.

7.1 Verslag

7.1.1 Jaarverslag 2008

De deelnemersraad heeft het bestuur geadviseerd het jaarverslag 2008 van het fonds goed te keuren en vast te stellen.

7.1.2 Overige onderwerpen

In het verslagjaar 2009 heeft de deelnemersraad tijdens een viertal vergaderingen op de volgende onderwerpen het bestuur geadviseerd:

Vergadering Deelnemersraad 23 maart 2009

- Toeslagenlabel
- ABTN
- Pensioenopbouw in het tweede ziektejaar
- Bestuursbeleid oninbare vorderingen
- Uitblijven schriftelijke bevestiging benoemingen van leden van de deelnemersraad.

Vergadering Deelnemersraad 22 juni 2009

- Jaarstukken 2008
- Gedragscode
- Vastgoedportefeuille
- Uitblijven schriftelijke bevestiging benoemingen van leden van de deelnemersraad.

Vergadering Deelnemersraad 21 september 2009

- Indexatie per oktober 2009
- Gedragscode
- Voorstel gewijzigd incassobeleid
- Uitblijven schriftelijke bevestiging benoemingen van leden van de deelnemersraad.
- Vergoedingsregeling in geval van het bijwonen van platformbijeenkomsten, workshops e.d.

Vergadering Deelnemersraad 23 november 2009

- Belegingsnota 2010
- Premie en franchise 2010
- Reglements- en statutenwijzigingen
- Communicatieplan 2010
- Uitblijven schriftelijke bevestiging benoemingen van leden van de deelnemersraad.

De deelnemersraad wil haar verslag eindigen met een tweetal opmerkingen:

1. de deelnemersraad heeft twee platformbijeenkomsten bezocht van VB;
2. de deelnemersraad heeft studiedagen bezocht.

De deelnemersraad bedankt het bestuur voor de constructieve en transparante manier van samenwerken.

De Meern, 3 juni 2010

Namens de deelnemersraad van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij

De heer A.M. van der Sluijs

De heer J. Stensen

De heer E. Veurtjes

8 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij de jaarrekening. In de eerste paragrafen vindt u de jaarrekening. In de paragrafen 8.8 en 8.9 volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en accountant van het fonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

8.1 Balans per 31 december 2009

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2009 EUR	2008 EUR
Activa			
Beleggingen voor risico fonds	8.5.1	89.756	81.868
Vorderingen en overlopende activa	8.5.2	423	342
Overige activa	8.5.3	163	356
		90.342	82.566
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	8.5.4	16.757	13.597
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	8.5.5	73.175	68.626
Overige voorzieningen	8.5.5	291	127
Overige schulden en overlopende passiva	8.5.6	119	216
		90.342	82.566
Dekkingsgraad op basis van FTK (in%)		122,8%	119,8%

*) De nummering verwijst naar de toelichting

8.2 Staat van baten en lasten over 2009

<i>(x € 1.000)</i>	Toelichting	2009 EUR	2008 EUR
Baten			
Premiebijdragen risico fonds	8.6.1	3.543	3.126
Beleggingsresultaten risico fonds	8.6.2	6.857	-3.640
Overige baten	8.6.3	30	30
		10.430	-484
Lasten			
Pensioenuitkeringen	8.6.9	2.036	1.870
Pensioenuitvoeringskosten	8.6.10	616	492
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor rekening pensioenfonds:			
• Pensioenopbouw	8.6.4	3.623	2.044
• Indexering en overige toeslagen	8.6.5	2.061	893
• Rentetoevoeging	8.6.6	1.761	2.381
• Onttrekking pensioenuitkeringen	8.6.7	-2.016	-1.889
• Mutatie pensioenuitvoeringskosten	8.6.8	27	1
• Wijziging marktrente	8.6.13	-4.161	14.233
• Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	8.6.16	140	33
• Wijziging overige actuariële uitgangspunten	8.6.14	3.370	-
• Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichting	8.6.15	-94	-14
Saldo overdrachten van rechten	8.6.16	-93	-27
Overige lasten	8.6.17	-	81
		7.270	20.098
Saldo van baten en lasten		3.160	-20.582

Samenvatting van de actuariële analyse

<i>(x € 1.000)</i>	2009	2008
	EUR	EUR
Premieresultaat	-723	588
Interestresultaat	9.256	-20.254
Overig resultaat	-5.373	-916
Saldo van baten en lasten	3.160	-20.582

Bestemming van het saldo van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2009	2.008
	EUR	EUR
Beleidsreserve	3.350	-14.747
Bestemmingsreserve beleggingen	-	-5.542
Reserve arbeidsongeschiktheidspensioenregeling	-190	-293
Saldo van baten en lasten	3.160	-20.582

8.3 Kasstroomoverzicht over 2009

<i>(x € 1.000)</i>	2009	2008
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	3.465	2.134
Ontvangen waardeoverdrachten	117	162
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.035	-1.870
Betaalde waardeoverdrachten	-22	-142
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-682	-624
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	843	-340
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	49.245	45.607
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	-735	1.396
Aankopen beleggingen	-48.567	-46.648
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-979	-443
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-1.036	-88
Stand liquide middelen per 1 januari	356	784
Mutatie liquide middelen	-193	-428
Stand liquide middelen per 31 december	163	356

8.4 Algemene toelichting

8.4.1 Inleiding

Het doel van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche Schoenmakerij verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

8.4.2 Overeenstemmingverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in de Pensioenwet en Titel 9 Boek 2 BW, met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Overeenkomstig de wijziging van artikel 146 van de Pensioenwet per 2 juli 2009 is artikel 390 Titel 9 Boek 2 BW niet langer van toepassing. Hiermee vervalt voor de pensioenfondsen vanaf 1 januari 2009 de verplichting tot het opnemen van een herwaarderingsreserve.

Het bestuur heeft op 14 juni 2010 de jaarrekening opgemaakt.

8.4.3 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor de overige activa en passiva geldt, tenzij in de specifieke grondslagen hieronder anders is aangegeven, dat deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Deze boekwaarde benadert de reële waarde als gevolg van het korte termijnkarakter van deze vorderingen en schulden.

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de Pensioenwet vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid BW vereiste inzicht noodzakelijk geacht wordt, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen nader toegelicht in de toelichting bij de jaarrekening.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

	31 december 2009	gemiddeld 2009	31 december 2008	gemiddeld 2008	31 december 2007
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
AUD	1,595	1,775	1,994	1,829	1,665
CHF	1,483	1,496	1,480	1,567	1,655
DKK	7,441	7,444	7,443	7,450	7,457
GBP	0,888	0,902	0,967	0,851	0,734
HKD	11,125	10,923	10,773	-	-
HUF	270,230	269,527	265,875	-	-
JPY	133,568	131,637	126,008	144,670	163,333
NOK	8,288	9,017	9,733	8,836	7,939
PLN	4,106	4,230	4,119	-	3,608
SEK	10,244	10,701	10,993	10,221	9,450
USD	1,435	1,409	1,390	1,426	1,462

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingspools en -instellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering).

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel –crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

Direct vastgoed

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Indirect vastgoed

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken van de waarderingsgrondslagen van het fonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de beursnotering per balansdatum.

De reële waarde van niet-beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Obligaties en Obligatiefondsen

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de per balansdatum geldende beurskoers, onder toevoeging van opgelopen rente. Indien geen beurskoers beschikbaar is, dan worden fondsbeleggingen gewaardeerd tegen intrinsieke waarde.

Leningen op schuldbekentenis en hypotheke

Leningen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende markttrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en kortlopende vorderingen op banken

Deposito's worden gewaardeerd op nominale waarde vermeerderd met de sinds moment van ontstaan opgelopen rente. Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekening courantsaldi worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de marktwaarde van het contract. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beurskoers per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor gehanteerde waarderingsmodellen. Creditposities in derivaten worden separaat verantwoord onder de overige schulden.

Overige beleggingen

Infrastructuur

Niet-beursgenoteerde belangen in infrastructuur beleggingen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen, de overige onderliggende activa en de onderliggende verplichtingen.

Vorderingen en overlopende activa

Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel Toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Beleidsreserve

De Beleidsreserve is gelijk aan de totale reserve onder aftrek van de Gebonden reserve, de bestemmingsreserve beleggingen en de bestemmingsreserve AOP-regeling.

Bestemmingsreserve beleggingen

De bestemmingsreserve beleggingen wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve wordt bepaald aan de hand van de standaardtoets van DNB. Zie hiervoor de paragraaf solvabiliteitsrisico in het hoofdstuk Risicobeheer en derivaten (8.5.7)

Bestemmingsreserve AOP

Als onderdeel van de algehele voorziening pensioenverplichtingen wordt een voorziening van AOP gevormd op gelijke sterfte- en interestgrondslagen als de voorziening van de basisregeling. Voor revalidatie hanteren wij (net als bij premievrijstelling) 90%. Het resultaat op de AOP regeling wordt jaarlijks gedoteerd of onttrokken aan de AOP reserve

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2009:

- Rekenrente: gebaseerd op de nominale rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB. De bij de duration van de verplichtingen van het fonds behorende rente uit de nominale rentetermijnstructuur bedraagt 4,18% (2008: 3,94%).
- Overlevingstafels: AG prognosetafels 2005-2050 met een correctie op de sterftetekansen afhankelijk van leeftijd, geslacht en de status hoofd- of medeverzekerde. De sterftetekansen worden gecorrigeerd aangezien de beroepsbevolking afwijkt van de sterfte van de gehele bevolking. Door gebruik te maken van de prognosetafel wordt rekening gehouden met de ontwikkeling van de verwachte sterfte in de toekomst. Als start voor de prognose wordt de kolom 2007-2012 genomen.
- Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane nabestaandenpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens de sterftetafel GBM/V 1985-1990, met uitzondering van de leeftijden 60 tot en met 65. Voor deze leeftijden wordt 100% gehanteerd. Vanaf leeftijd 65 wordt de werkelijke burgerlijke staat gehanteerd.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- Kostenopslag ter grootte van 2% (2008: 2%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband toekomstige administratie- en excassokosten.
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers is uitgegaan van een revalidatiekans van 10% (2008: 10%).
- De voorziening IBNR voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers met een kans in de WIA terecht te komen, wordt berekend door tweemaal de invaliditeitsopslag in de premie te nemen.

Overige technische voorzieningen

De overige technische voorzieningen betreft de overgangsmaatregel voor deelnemers die zijn geboren vóór 1 januari 1987 en onafgebroken deelnemer waren vanaf 31 december 2005. Er wordt extra ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen over het verleden ingekocht. De inkoop vindt plaats per 31 december 2022 of bij eerder pensioneren op de pensioneringsdatum.

8.4.4 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen, alsmede premies van de Stichting Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

De kosten uit hoofde van beheervergoeding alsmede transactiekosten gerelateerd aan beleggingen zijn in mindering gebracht op de directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks valt een percentage van de uitkeringen vrij uit de voorziening pensioenverplichtingen ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten). Daarnaast wordt een percentage van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

8.4.5 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld.. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

8.5 Toelichting op de Balans

8.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2009

	vastgoed- beleggingen EUR	aandelen EUR	vastrentende waarden EUR	derivaten EUR	overige beleggingen EUR	totaal EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	13.257	27.628	39.153	4.158	2.544	86.740
Beleggings- debiteuren	150	-	47	-	-	197
Liquide middelen	2.720	-	-	-	620	3.340
Beleggings- crediteuren	-521	-	-	-	-	-521
Stand per 31 december 2009	15.606	27.628	39.200	4.158	3.164	89.756

Ultimo 2008

	vastgoed- beleggingen EUR	aandelen EUR	vastrentende waarden EUR	derivaten EUR	overige beleggingen EUR	totaal EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	15.300	15.338	40.623	7.031	2.752	81.044
Beleggings- debiteuren	161	-	42	-	48	251
Liquide middelen	508	-	-	-16	109	601
Beleggings- crediteuren	-28	-	-	-	-	-28
Stand per 31 december 2008	15.941	15.338	40.665	7.015	2.909	81.868

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2009

	vastgoed- beleggingen EUR	aandelen EUR	vastrentende waarden EUR	derivaten (1) EUR	overige beleggingen EUR	totaal EUR
Stand per 1 januari 2009	15.300	15.338	40.628	7.023	2.752	81.041
Aankopen / Verstrekkingen	477	9.944	36.019	1.538	589	48.567
Verkopen/ aflossingen	-1.710	-2.651	-42.550	-1.585	-850	-49.346
Overige mutaties	-34	-1	2.866	-2.865	34	-
Gerealiseerde herwaardering	-68	133	2.239	47	1	2.352
Ongerealiseerde herwaardering	-708	4.865	-49	-	18	4.126
Stand per 31 december 2009	13.257	27.628	39.153	4.158	2.544	86.740

(1) De hieronder opgenomen waarden betreffen belegde gelden in derivaten welke onder de activa zijn opgenomen onder de 'beleggingen voor risico pensioenfondsen', met daarop in mindering gebracht de derivaten welke onder de passiva als onderdeel van de 'overige schulden' zijn opgenomen.

Ultimo 2008

	vastgoed- beleggingen EUR	aandelen EUR	vastrentende waarden EUR	derivaten EUR	overige beleggingen EUR	totaal EUR
Stand per 1 januari 2008	14.589	29.033	39.752	167	1.646	85.187
Aankopen / verstrekkingen	836	4.657	33.929	16	7.210	46.648
Verkopen/ aflossingen	-	-6.214	-33.439	-	-6.087	-45.740
Overige mutaties	-	-	-	-469	-	-469
Gerealiseerde Herwaardering	0	-2.430	503	-16	23	-1.920
Ongerealiseerde herwaardering	-125	-9.708	-122	7.333	-40	-2.662
Stand per 31 december 2008	15.300	15.338	40.623	7.031	2.752	81.044
reclassificatie in 2009			5	-8		-3
Aangepaste stand 1 januari 2009	15.300	15.338	40.628	7.023	2.752	81.041

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	marktnoteringen (direct en afgeleid) EUR	waarderingmodellen- en technieken EUR	totaal EUR
Actief per 31 december 2009			
Vastgoedbeleggingen	-	13.257	13.257
Aandelen	27.413	216	27.629
Vastrentende waarden	39.060	93	39.153
Derivaten	-	4.158	4.158
Overige beleggingen	1.040	1.503	2.543
	67.513	19.227	86.740
Passief per 31 december 2009			
Derivaten		-	-
Actief per 31 december 2008			
Vastgoedbeleggingen	1.870	13.430	15.300
Aandelen	15.289	49	15.338
Vastrentende waarden	38.791	1.832	40.623
Derivaten	-	7.031	7.031
Overige beleggingen	1.316	1.436	2.752
	57.266	23.778	81.044
Passief per 31 december 2008			
Derivaten	-	-8	-8

Schattingen van de reële waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld. Ultimo 2009 is van de waarde zoals opgenomen onder waarderingmodellen en –technieken € 216 (2008: € 196) gebaseerd op niet door een accountant gecertificeerde cijfers.

Schatting van reële waarde

Vastgoed

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van waarderingmodellen en –technieken betreft voornamelijk direct vastgoed.

Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert binnen, de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebeoordeling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

- Aandelen

Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van private equity beleggingen opgenomen als vastgesteld op basis

van 'waardingsmodellen en –technieken'.

Het fonds neemt alleen via tussenkomst van externe fondsbeheerders deel in private equitybeleggingen. Voor de waardering van deze beleggingen wordt uitgegaan van de waardebepaling welke is opgesteld ten behoeve van deze externe fondsbeheerders. De waardering vindt plaats op basis van fair value. De wijze waarop de fair value wordt bepaald is afhankelijk van de externe fondsbeheerder en van de aard van de belegging. De volgende variabelen kunnen hierbij een rol spelen: de aanschafwaarde voor wat betreft recente investeringen; toekomstige kasstromen; waarde van de activa; waardering van vergelijkbare objecten. Bij de waardering wordt in zijn algemeenheid rekening gehouden met een waardereductie in geval van beperkte verhandelbaarheid

- Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld betreft hoofdzakelijk de leningen op schuldbekentenis en hypotheek. De berekeningsgrondslag staat reeds vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de rentevoet welke hierbij wordt gehanteerd:

	2009	2008
	%	%
Vastrentende waarden, leningen op schuldbekentenis	3,56	3,47

- Derivaten

Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen. Deze kasstromen worden op basis van de zero coupon swapcurve contant gemaakt.

- Overige beleggingen

Het niet marktgenoteerde deel van de overige beleggingen betreft beleggingen in infrastructuur. Het fonds neemt alleen via tussenkomst van externe fondsbeheerders deel in infrastructurele beleggingen. Voor de waardering van deze beleggingen wordt uitgegaan van de waardebepaling welke is opgesteld ten behoeve van deze externe fondsbeheerders. De waardering vindt plaats op basis van fair value. De wijze waarop de fair value wordt bepaald is afhankelijk van de externe fondsbeheerder en van de aard van de belegging. De volgende variabelen kunnen hierbij een rol spelen: de aanschafwaarde voor wat betreft recente investeringen; toekomstige kasstromen; waarde van de activa; waardering van vergelijkbare objecten.

Belegde waarden in vastgoed

	2009	2008
	EUR	EUR
Direct vastgoed	11.136	13.430
Indirect vastgoed	2.121	1.870
Stand per 31 december	13.257	15.300

100 % van het direct vastgoed is getaxeerd door onafhankelijke, beëdigde taxateurs, 0 % is intern getaxeerd.

In de vastgoedportefeuille zijn geen kantoorpanden opgenomen die worden verhuurd aan aangesloten werkgevers. Met betrekking tot de vrije verhandelbaarheid door het fonds gelden er geen restricties.

De directe vastgoedportefeuille is volledig in Nederland belegd. In de portefeuille is een bedrag van €0 (2008: €0) aan herontwikkeling begrepen. Objecten in het boekjaar verkocht maar met levering in het volgende boekjaar zijn niet als verkoop in het boekjaar verantwoord.

Belegde waarden in aandelen

	2009	2008
	EUR	EUR
Aandelenbeleggingsfondsen	27.412	15.289
Venture Capital (Private Equity)	216	49
Stand per 31 december	27.628	15.338

Per balansdatum zijn geen aandelen uitgeleend (2008: €0) (bruikleen/ security lending). *

Belegde waarden in vastrentende waarden

	2009	2008
	EUR	EUR
Obligaties	12.917	16.062
Credit funds	6.977	6.691
Leningen op schuldbekentenissen	2.191	1.832
Hypotheken	27	-
Deposito's	3.489	2.516
Inflation linked bonds	4.609	4.231
Obligatiebeleggingsfondsen	6.804	3.152
Kortlopende vorderingen op banken	2.139	6.139
Stand per 31 december	39.153	40.623

Per balansdatum zijn geen obligaties uitgeleend (2008: €0) (bruikleen/ security lending). *

Belegde waarden in derivaten

	2009	2008
	EUR	EUR
Rentederivaten	4.158	7.031
Stand per 31 december	4.158	7.031

* Bij BGI waarin BPF Schoenmakerij belegt is wel sprake van security lending

Belegde waarden in overige beleggingen

	2009	2008
	EUR	EUR
Infrastructuur	1.503	1.436
Beleggingsfondsen	1.041	1.316
Stand per 31 december	2.544	2.752

Beleggingsdebiteuren

	2009	2008
	EUR	EUR
Nog af te wikkelen transacties	104	207
Te vorderen bedragen uit hoofde van:		
- dividend- en couponbelasting	47	2
- interest	2	42
- huur	44	-
Stand per 31 december	197	251

Beleggingscrediteuren

	2009	2008
	EUR	EUR
Nog af te wikkelen transacties	505	-
Te betalen bedragen uit hoofde van:		
- huur	14	-
Overige	2	-28
Stand per 31 december	521	-28

8.5.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

	2009	2008
	EUR	EUR
Vordering op werkgevers	79	54
Nog te factureren premies	331	279
Overige vorderingen	13	9
Stand per 31 december	423	342

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

	2009	2008
	EUR	EUR
Werkgevers	188	178
Voorziening dubieuze debiteuren	-109	-124
Stand per 31 december	79	54

In 2009 is een bedrag van € 11 onttrokken aan de voorziening (2008: toegevoegd € 81). Er werd een bedrag van € 4 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2008: € 11).

8.5.3 Overige activa

	2009	2008
	EUR	EUR
Liquide middelen	163	356
Stand per 31 december	163	356

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

8.5.4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	beleids reserve	bestemmings- reserve AOP	bestemmings- reserve beleggingen	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per				
31 december 2008	2.254	1.374	9.969	13.597
Uit bestemming saldo van baten en lasten	630	-190	2.720	3.160
Stand per				
31 december 2009	2.884	1.184	12.689	16.757

Overeenkomstig de wijziging van artikel 146 van de Pensioenwet per 2 juli 2009 is artikel 390 Titel 9 Boek 2 BW niet langer van toepassing. Hiermee vervalt voor de pensioenfondsen vanaf 1 januari 2009 de verplichting tot het opnemen van een herwaarderingsreserve. De herwaarderingsreserve is per 1 januari 2009 toegevoegd aan de overige reserves.

	beleids reserve	bestemmings- reserve AOP	bestemmings- reserve beleggingen	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2007	17.001	1.667	15.511	34.179
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-14.747	-293	-5.542	-20.582
Stand per 31 december 2008	2.254	1.374	9.969	13.597

Solvabiliteit

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	90.223	123	82.350	120
Af: technische voorziening op FTK-waardering	73.466	100	68.753	100
Eigen vermogen	16.757	23	13.597	20
Af: vereist eigen vermogen	12.689	17	9.969	14
Vrij vermogen	4.068	6	3.628	5
Minimaal vereist eigen vermogen	3.264	4	3.040	4
Dekkingsgraad		123		120

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel ten minste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd toereikende solvabiliteit. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaard model van DNB.

8.5.5 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen naar aard

	2009 EUR	2008 EUR
Voorziening pensioenverplichting	73.175	68.626
Andere technische Voorzieningen	291	127
Stand per 31 december	73.466	68.753

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen

	2009	2008
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	68.753	51.071
Pensioenopbouw	3.623	2.044
Indexering en overige toeslagen	2.061	893
Rentetoevoegingen	1.761	2.381
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-2.016	-1.889
Mutatie voor pensioenuitvoeringskosten	27	1
Wijziging markttrente	-4.161	14.233
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	3.370	-
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	140	33
Overige wijzigingen	-92	-14
Stand per 31 december	73.466	68.753

In het verloopoverzicht is het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen en overige technische voorzieningen opgenomen.

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen naar categorieën deelnemers

	2009	2008
	EUR	EUR
Actieve deelnemers	28.992	27.220
Pensioengerechtigden	22.249	18.988
Gewezen deelnemers	19.399	19.763
Overigen	1.385	1.434
Netto pensioenverplichtingen	72.025	67.405
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	1.441	1.348
Stand per 31 december	73.466	68.753

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. Eerder met pensioen is ook mogelijk, dit heeft gevolgen voor de hoogte van de pensioenuitkering. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,245% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan (maximaal) het loon Wfsv. Ook geldt een franchise. In 2009 bedroeg deze € 10.309. Tot dit bedrag wordt geen premie geheven noch pensioen opgebouwd. In geval van deeltijdwerk wordt de franchise naar rato toegepast. Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is verplicht vanaf de leeftijd van 21 jaar, dan wel vanaf de datum van indiensttreding bij een werkgever in de bedrijfstak

Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat geen recht op toeslagen. De premie bevat geen expliciete opslag ten behoeve van het toeslagbeleid. Bovendien wordt er door het pensioenfonds geen reserve aangehouden om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen. De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen. Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning heeft het bestuur besloten de onderstaande beleidsstaffel als leidraad te hanteren. Deze staffel geldt slechts als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur andere relevante economische omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen.

Het bestuur streeft er naar om de opgebouwde pensioenrechten van de actieve en de inactieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de hand van het CBS-indexcijfer van de regelingslonen. Voor deze voorwaardelijke toeslagen is zoals gezegd geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald (variant D1 van de toeslagenmatrix). Het bestuur hanteert als leidraad de volgende indexatiestaffel:

- bij een dekkingsgraad onder de FTK vereiste dekkingsgraad: geen toeslag
- bij een dekkingsgraad tussen de FTK vereiste dekkingsgraad en de FTK vereiste dekkingsgraad plus 30%: toeslag naar rato
- bij een dekkingsgraad hoger dan de FTK vereiste dekkingsgraad plus 30%: volledige toeslag

Het beleid heeft als uitgangspunt dat de middelen van het pensioenfonds toereikend dienen te zijn. Het bestuur streeft er naar de opgebouwde pensioenen en de ingegane pensioenen jaarlijks aan te passen aan de stijging van het CBS-indexcijfer van de regelingslonen.

Het bestuur volgt met dit beleid categorie D1 zoals beschreven in de toeslagenmatrix. Dat betekent dat er geen recht bestaat op toekomstige verhogingen en dat de toeslagen een voorwaardelijk recht zijn. Het verhogingspercentage stelt het bestuur jaarlijks vast en maakt daarbij gebruik van de resultaten uit de continuïteitsanalyse. Op basis van de continuïteitsanalyse kan het bestuur besluiten om af te wijken van de in het toeslagbeleid omschreven basis voor het verhogingspercentage.

In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met respectievelijk 2,85% per 1 oktober 2009, per 1 oktober 2008 met 1,75% en met 1,95% per 1 oktober 2007.

8.5.6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

	2009	2008
	EUR	EUR
Schulden aan werkgevers	6	14
Uitkeringen	1	1
Derivaten	-	8
waardeoverdrachten	2	-
Belastingen en premies sociale verzekeringen	36	34
Overige schulden	74	159
Stand per 31 december	119	216

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Derivaten'

	2009 EUR	2008 EUR
Rentederivaten	-	8
Stand per 31 december	-	8

8.5.7 Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Voorziening pensioenverplichtingen (FTK-waardering)		73.466		68.753
Buffers:				
S1 Renterisico	3.989		2.318	
S2 Risico zakelijke waarden	9.465		8.436	
S3 Valutarisico	3.550		2.107	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	137		1.300	
S6 Verzekeringstechnisch risico	2.268		2.138	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
Diversificatie-effect	-6.720		-5.965	
Aanvulling tot 5% Voorziening pensioenverplichtingen				
Totaal S (vereiste buffers)		12.689		10.334
Vereist eigen vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		86.155		79.087
Aanwezig eigen vermogen (totaal activa - schulden)		90.223		82.350
Surplus		4.068		3.263

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij, uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix. Bij de vergelijkende cijfers 2008 wordt in bovenstaande tabel de toetswaarde solvabiliteit als uitgangspunt wordt genomen; dat is gebaseerd op de feitelijke asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden, directe vastgoed en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de marktwaarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	waarde balanspost 31 december 2009	31 december 2009	31 december 2008
	EUR		
Duration van de vastrentende waarden	39.153	3,53	5,36
Duration van de pensioenverplichtingen	73.466	18,00	19,00

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen.

Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het fonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duration van nul), binnen de

portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de "duration-mismatch" verkleind, maar het fonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het pensioenfonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het pensioenfonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het fonds een premie. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt en worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit, tegenpartij en juridisch risico). Het renterisico is in 2009 afgedekt voor 75% (2008: 75%).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	14.778	38	8.936	22
Resterende looptijd <= 5 jaar	12.072	31	17.297	43
Resterende looptijd > 5 jaar	12.303	31	14.390	35
	39.153	100	40.623	100

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop wordt het prijsrisico gehedged middels het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals futures.

De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	530	4,0	2.360	15,4
Winkels	3.845	29,0	4.035	26,4
Woningen	6.761	51,0	7.035	46,0
Participaties in vastgoedmaatschappijen	2.121	16,0	1.870	12,2
	13.257	100	15.300	100

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	13.257	100	15.300	100
	13.257	100	15.300	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Beleggingsinstelling	27.628	100	15.338	100
	27.628	100	15.338	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	1.330	5	49	0
Buitenland binnen EU	17.555	64	9.211	60
Buitenland buiten EU	8.743	32	6.078	40
	27.628	100	15.338	100

Het fonds heeft er niet voor gekozen om het prijsrisico middels derivaten af te dekken.

Valutarisico

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2009 circa € 7.732 (2008: € 10.534). Het valutarisico is in overeenstemming met het beleggingsbeleid niet afgedekt. Het valutarisico wordt in de volgende tabel weergegeven.

	31 december 2009	31 december 2008
	EUR nettopositie	EUR nettopositie
EUR	71.265	70.510
GBP	5.764	3.040
JPY	3.733	2.755
USD	4.767	2.916
Overige	4.227	1.823
	89.756	81.044

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars. Over beursgenoteerde derivaten wordt geen kredietrisico gelopen.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

	2009	2008
	EUR	EUR
Nederlandse overheidsinstellingen	3.907	4.986
Buitenlandse overheidsinstellingen	16.428	18.241
Financiële instellingen	3.240	7.526
Andere instellingen	15.578	9.870
	39.153	40.623

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

	2009	2008
	EUR	EUR
Mature markets	38.933	40.623
Emerging markets	220	-
	39.153	40.623

Beleggingen waarvan de uitgevende partij is gevestigd in Azië (exclusief Japan), Latijns Amerika of Rusland worden gerekend tot de regio 'Emerging Markets'.

Beleggingen uit de beleggingsportefeuille waarvan van uitgevende partijen in overige landen zijn gevestigd, worden gerekend tot beleggingen in 'Mature markets'.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
AAA	13.556	35	17.045	42
AA	2.363	6	5.332	13
A	7.404	19	2.258	6
BBB	779	2	353	1
BB	29	0	-	0
Overig	15.022	38	15.635	38
	39.153	100	40.623	100

De categorie overig betreft voor € 14.323 Nederlandse debiteuren. Hiervan betreft € 6.802 beleggingen in het LOF. De achterliggende partijen hierbij zijn met name gemeentes en Nederlandse banken zoals ING, Fortis en de Friesland Bank. Het overige gedeelte betreft voornamelijk beleggingen in beleggingspools bij andere instellingen. Van de categorie overig is het niet mogelijk om een betrouwbare verdeling over de categorieën van kredietwaardigheid te realiseren, deze zijn daarom onder de categorie 'Overig' verantwoord.

Verzekeringstechnische risico (actuariële risico's)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2005-2050 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

De ontwikkeling in levensverwachting gaat sneller dan enkele jaren geleden werd voorzien. Daarom is in de voorziening een opslag van 4,5% opgenomen ten opzichte van de eerder vastgestelde grondslagen (de Prognosetafel 2005-2050 van het Actuarieel Genootschap (AG), gecorrigeerd voor de ervaringssterfte).

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het fonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet her te verzekeren.

Indexatierisico (actuariële risico's)

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake indexatie en toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal of welke meer dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort, uitmaakt.

Dit betreft per 31 december 2009 de volgende posten (percentage ten opzichte van het totaal van de betreffende assetcategorie in 2009 respectievelijk 2008):

	31 december 2009		31 december 2008	
	EUR	%	EUR	%
Frankrijk	5.056	13	7.315	18
Duitsland	3.210	8	5.812	14
Italië	1.084	3	2.979	11
Nederland	3.970	10	4.509	7
Denemarken	-	0	665	2
	13.320	34	21.280	52

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt tevens gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt, dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekent inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het fonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Een van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Het fonds maakt gebruik van de volgende instrumenten:

- Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het fonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2009:

type contract	contractomvang	actuele waarde activa	actuele waarde passiva
	EUR	EUR	EUR
Interest rate swaps	48.411	4.158	-
	48.411	4.158	-

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2008:

type contract	contractomvang	actuele waarde activa	actuele waarde passiva
	EUR	EUR	EUR
Interest rate swaps	43.288	7.031	8
	43.288	7.031	8

Ter zake van de swaps bedroeg de waarde van de ontvangen zekerheden (collateral) ultimo 2009 € 4.285 (2008: € 7.445). Het fonds neemt geen deel aan een zogenaamd "security lending programme".

8.5.8 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ontvangen zekerheden en garanties

Er zijn geen ontvangen zekerheden en garanties voorzover niet reeds in de jaarrekening toegelicht.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met een serviceorganisatie welke loopt tot en met 31 december 2011. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De verwachte vergoeding in 2010 bedraagt € 611 (2011: € 611).

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	2009	2008
	EUR	EUR
Private equity	444	493
	444	493

Deze verplichtingen zullen naar verwachting in het volgende boekjaar nagenoeg geheel worden afgewikkeld.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het fonds en heeft het fonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Verstreckte zekerheden en garanties

Het fonds heeft geen verstreckte zekerheden en garanties anders dan reeds in deze jaarrekening opgenomen.

8.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

8.6.1 Premiebijdragen risico fonds

	2009	2008
	EUR	EUR
Werkgeversgedeelte	1.763	1.552
Werknemersgedeelte	1.763	1.552
FVP bijdragen	17	22
	3.543	3.126

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 13% van de loonsom. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2009	2008
	EUR	EUR
Kostendeekkende premie	4.801	3.048
Feitelijke premie	3.543	3.126
Gedempte premie	4.250	3.105

De kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2009 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op 4% rekenrente. Dit is een prudente inschatting van het toekomstige rendement. In de gedempte premie is rekening gehouden met de vrijval van de solvabiliteitsopslag van de uitkeringen. Uit het overzicht blijkt dat de feitelijke premie lager is dan de gedempte premie en de kostendeekkende premie. De feitelijke premie is derhalve niet kostendeekkend.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2009	2008
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	3.623	2.044
Pensioenuitvoeringskosten	616	492
Mutatie Technische voorziening voor excassokosten	27	-
Solvabiliteitsopslag	535	512
	4.801	3.048

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2009 (14,5%) te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

8.6.2 Beleggingsresultaten risico fonds

2009	directe beleggings- opbrengsten	indirecte beleggings- opbrengsten	kosten van vermogensbeheer	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	1.266	-776	-355	135
Aandelen	80	4.997	-46	5.031
Vastrentende waarden	113	3.651	-58	3.706
Derivaten	-	-1.312	-6	-1.318
Overige beleggingen	1	-593	-4	-596
	1.460	5.967	-469	6.958
Valutaresultaten		-101		-101
	1.460	5.866	-469	6.857

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten is een eenmalige last opgenomen van € 510. Dit betreft een correctie van € 334 op een onterecht genomen bate in het jaarwerk 2008 onder de indirecte overige beleggingsopbrengsten en voor € 176 een correctie op de kruispostenpositie. De kosten vermogensbeheer bestaan voor € 280 uit exploitatiekosten vastgoed, € 60 uit

administratiekosten vastgoed en voor € 129 uit administratiekosten vermogensbeheer. De kosten vermogensbeheer van € 129 zijn naar rato van het belegd vermogen opgenomen onder de betreffende beleggingscategorieën.

2008	directe beleggings- opbrengsten	indirecte beleggings- opbrengsten	kosten van vermogensbeheer	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	959	-125	-332	502
Aandelen	68	-12.138	-61	-12.131
Vastrentende waarden	98	381	-90	389
Derivaten	-	7.317	-30	7.287
Overige beleggingen	16	315	-20	311
	<u>1.141</u>	<u>-4.250</u>	<u>-533</u>	<u>-3.642</u>
Valutare resultaten		2		2
	1.141	-4.248	-533	-3.640

8.6.3 Overige baten

	2009	2008
	EUR	EUR
Andere baten	<u>30</u>	<u>30</u>
	30	30

8.6.4 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

8.6.5 Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de gewezen deelnemers en gepensioneerden jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

In onderstaande tabel zijn de toegekende toeslagen over de afgelopen jaren weergegeven. Er is geen sprake van onderscheid tussen de toeslag voor actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers:

Jaar	Percentage
2010	0
2009	2,85
2008	1,75
2007	1,95
2006	0,80
2005	1,60

8.6.6 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 2,544% (2008: 4,696%), zijnde € 1.763 (2008: € 2.381).

Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

8.6.7 Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

8.6.8 Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

8.6.9 Pensioenuitkeringen

	2009 EUR	2008 EUR
Ouderdomspensioen	1.242	1.093
Partnerpensioen	612	559
Wezenpensioen	13	9
Invaliditeitspensioen	78	70
Afkopen	91	139
	2.036	1.870

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 417,74 (2008: € 406,44) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

8.6.10 Pensioenuitvoeringskosten

	2009	2008
	EUR	EUR
Bestuurskosten	83	56
Administratiekostenvergoeding	422	366
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	65	35
Accountantskosten	27	23
Contributies en bijdragen	4	3
Overig	15	9
	616	492

De bestuurskosten zijn in 2009 gestegen met €27, deze stijging wordt verklaard doordat er in 2009 circa €20 aan opleidingskosten is uitgegeven. De stijging van de controle en advieskosten wordt veroorzaakt doordat in 2009 €30 aan kosten zijn meegenomen die betrekking hadden op het jaarwerk 2008, maar niet meer in jaarrekening van 2008 zijn meegenomen. De accountantskosten, zoals hierboven opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2009	2008
	EUR	EUR
Controle van de jaarrekening	25	21
Andere controle opdrachten	2	2
	27	23

8.6.11 Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer.

8.6.12 Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2008: €83 (2007: €56).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

8.6.13 Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

8.6.14 Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de reële waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De huidige grondslag voor overlevingskansen is gebaseerd op de Prognosetafel 2005-2050 van het AG. De AG-Prognosetafel 2005-2050 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. In 2008 heeft het CBS een prognose voor overlevingskansen gepubliceerd waaruit blijkt dat de ontwikkeling van de levensverwachting nog sneller gaat dan enkele jaren geleden werd voorzien. Naar verwachting zal het AG in 2010 een nieuwe prognosetafel publiceren die is gebaseerd op de actuele overlevingsverwachtingen. Vooruitlopend op de publicatie van de nieuwe tafel heeft het fonds besloten de technische voorzieningen per 31 december 2009 met 4,5% te verhogen.

Verder is de methode voor de waardering van niet uitgekeerde pensioenen is dit jaar veranderd. Het gaat hier om gewezen deelnemers die ouder zijn dan 65 jaar en aan wie geen pensioen wordt uitgekeerd, bijvoorbeeld als gevolg van het ontbreken van gegevens. De waardering voor de voorziening van deze groep deelnemers is verzaamd, met name doordat kan worden verwacht dat door de instelling van het Pensioenregister in de toekomst meer van dergelijk pensioenen opgevraagd zullen worden.

Deze wijzigingen hebben het volgende effect op de voorziening:

	2009
	EUR
Voorziening per 31 december 2009	70.096
Wijziging van methode van de waardering van niet uitgekeerde pensioenen	206
Opslag nieuwe prognose tafel	3.164
Voorziening per 31 december 2009 op basis van nieuwe sterftegrondslagen	73.466

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze schattingswijzigingen is verantwoord in het resultaat van het verslagjaar.

8.6.15 Overige wijzigingen in de voorziening voor pensioenverplichtingen

	2009	2008
	EUR	EUR
Resultaat op kanssystemen		
Sterfte	3	207
Arbeidsongeschiktheid	-1	0
Mutaties	9	-10
Totaal resultaat op kanssystemen	11	197
Overige resultaten		
diversen	-80	-211
Totaal overige resultaten	-80	-211
Totaal overige wijzigingen in de voorziening	-69	-14

De post diversen betreft de wijziging van de voorziening IBNR voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers om in de WIA terecht te komen. Deze voorziening neemt af vanwege de afname van de invaliditeitsopslag in de nieuwe regeling.

8.6.16 Saldo overdracht van rechten

	2009	2008
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-118	-169
Uitgaande waardeoverdrachten	25	142
Subtotaal	-93	-27
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	181	169
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	-41	-136
Totaal overige resultaten	140	33
Saldo overdracht van rechten	47	6

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Als gevolg van onderdekking bij pensioenfondsen is de onderlinge afrekening van waardeoverdrachten tot stilstand gekomen. Zodra de financiële positie van een pensioenfonds dit toelaat zal de onderlinge afrekening weer worden hervat.

8.6.17 Overige lasten

	2009	2008
	EUR	EUR
Andere lasten	-	81
	-	81

8.6.18 Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

8.6.19 Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft de jaarrekening 2009 vastgesteld.

De Meern 18 juni 2010,

J. Suarez Menendez
Voorzitter

M.G. Hoekenga-Idema
Secretaris

8.7 Overige gegevens

8.7.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2009 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij heeft de jaarrekening 2008 vastgesteld in de vergadering van 14 juni 2009.

Accountantsverklaring

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2009 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij te Utrecht bestaande uit de balans per 31 december 2009 en de staat van baten en lasten over 2009 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van het bepaalde in artikel 146 Pensioenwet. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als

gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van de stichting. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van de stichting heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij per 31 december 2009 en van het resultaat over 2009 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW met inachtneming van het bepaalde in artikel 146 Pensioenwet.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 18 juni 2010
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel ondertekend door drs. H.C. van der Rijst RA

8.7.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij te Utrecht is aan Towers Watson B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2009.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens en de bevindingen van de accountant ten aanzien hiervan zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 128 (kostendekkende premie) en 129 (premiëkorting). Ik heb geen aanwijzing gevonden dat niet is voldaan aan artikel 135 (prudent-person).

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. De feitelijk ontvangen premie over boekjaar 2009 is lager dan de minimaal te ontvangen bijdrage en is daarmee niet kostendekkend.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

De vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoenmakerij is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Nieuwegein, 18 juni 2010

H.A.J. Lohmann AAG
verbonden aan
Towers Watson B.V.

8.7.4 Resultaatbestemming volgens statuten

Er is geen resultaatbestemming in de statuten opgenomen.

8.7.5 Resultaatbestemming

Het voorstel voor de resultaatbestemming is geformuleerd in de rekening van baten en lasten.

8.7.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen voorgedaan met belangrijke financiële gevolgen voor de rechtspersoon.

Bijlage 1 Samenstelling bestuurlijke commissies

In 2009 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Beleggingsadviescommissie

Leden

De heer C. van Dalen
De heer F.H.M. Elferink
De heer J. Suarez Menendez

Organisatie

Nederlandse Schoenmakers Vereniging
Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici
FNV Bondgenoten

DVO-commissie

Leden

De heer F.H.M. Elferink
Mevrouw M. Hoekenga – Idema
De heer T. Katerberg

Organisatie

Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici
Nederlandse Schoenmakers Vereniging
CNV BedrijvenBond

Communicatiecommissie

Leden

De heer F.H.M. Elferink
Mevrouw M. Hoekenga – Idema
De heer T. Katerberg

Organisatie

Nederlandse Vereniging van Orthopedisch Schoentechnici
Nederlandse Schoenmakers Vereniging
CNV BedrijvenBond

Bijlage 2 Meerjarenoverzicht

	2009	2008	2007	2006	2005
Aantallen					
Gefactureerde werkgevers	384	402	375	329	356
Werkgevers ultimo	402	332	314	318	319
Gefactureerde deelnemers	1924	1834	1777	1781	1671
Deelnemers ultimo	1758	1660	1560	1512	1474
Gewezen deelnemers	5511	5515	5286	5278	5287
Gepensioneerden	832	792	761	787	739
Gepensioneerden					
Ouderdomspensioen	498	451	424	428	400
Partnerpensioen	296	301	300	319	296
Wezenpensioen	15	16	12	14	17
Arbeidsongeschiktheidspensioen	23	24	25	26	26
Premiepercentage					
Ouderdoms- en nabestaandenpensioen	13,00%	13,00%	5,00%	5,00%	5,00%
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-	-	-	-	0,45%
Franchise	10.309	10.097	-	-	-
Opbouwpercentage per dienstjaar					
Ouderdomspensioen	1,245%	1,245%	0,50%	0,50%	0,50%
Toeslag op pensioen en pensioenaanspraken					
Actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden	2,85%	1,75%	1,95%	0,8%	1,6%

Financiële gegevens (bedragen x EUR 1.000)

	2009	2008	2007	2006	2005
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Feitelijke premie	3.543	3.126	1.744	1.453	2.236
Kostendeekkende premie	4.801	3.048	2.350	1.704	2.569
Gedempte premie	4.250	3.105	2.450	1.704	-
Uitkeringen	2.036	1.870	1.776	1.638	1.560
Pensioenuitvoeringskosten	616	492	652	320	284
Belegd vermogen	89.756	81.868	85.411	86.019	81.740
Beleggingsopbrengsten	6.857	-3.640	-642	3.660	8.642
Gemiddeld rendement op beleggingen	9,1%	-3,8%	2,3%	5,7%	11,9%
Benchmark	13 %	-14,3%	2,7%	6,1%	11,5%
Z-score	-0,07%	1,23%	-0,25%	-0,30%	0,27%
Reserves	16.757	13.597	34.179	32.087	28.010
Voorziening pensioenverplichting	73.466	68.753	51.071	54.648	55.548
Aanwezige dekkingsgraad	123%	120%	167%	163%	150%
Vereiste dekkingsgraad	117%	115%	121%	120%	128%
Resultaat	3.160	-20.582	574	4.077	3.203

Bijlage 3 Volumeveranderingen

Aantal pensioengerechtigden

Aantal pensioengerechtigden

Het aantal pensioengerechtigden gesplitst naar categorie en gemiddelde leeftijd bedroeg ultimo verslagjaar:

	2009	gemiddel de leeftijd	2008	gemiddel de leeftijd
Ouderdomspensioen	498	72	456	72
<i>mannen</i>	448	72	412	72
<i>vrouwen</i>	50	73	44	73
Partnerpensioen	296	72	298	72
<i>mannen</i>	10	58	9	58
<i>vrouwen</i>	286	72	289	72
Wezenpensioen	15	14	14	14
Arbeidsongeschiktheidspensioen	23	-	24	-

De hoogte van het jaarlijkse ouderdomspensioen was gemiddeld € 2.503 (in 2008 € 2.466). Het partnerpensioen bedroeg gemiddeld € 1.797 (in 2008: € 1.778) en het wezenpensioen € 745 (in 2008: € 757).

De cijfers zijn afhankelijk van de in de bedrijfstak doorgebrachte diensttijd en het genoten salaris. De hoogte van het jaarlijkse arbeidsongeschiktheidspensioen was gemiddeld € 3.281 (in 2008: € 3.154).

Afkoop van het pensioen

De grens voor afkoop kleine pensioenen is in 2009 verhoogd naar € 417,74 (2008: € 406,44). In 2009 werd het ouderdomspensioen in 72 gevallen afgekocht (in 2008: 104 keer).

Individuele waardeoverdracht

Het fonds werkt mee aan individuele waardeoverdracht bij wisseling van dienstverband. Het doel hiervan is de bestrijding van pensioenbreuk en het voorkomen van versnippering van pensioenaanspraken bij deelnemers en gewezen deelnemers. In 2009 handelde het fonds 6 inkomende en 8 uitgaande waardeoverdrachten af. In 2008 waren dat er respectievelijk 19 en 36.

Pensioenopbouw tijdens werkloosheid

Deelnemers die werkloos zijn geworden komen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking voor een bijdrage voor de voortzetting van de opbouw van hun pensioenaanspraken. Deze bijdrage wordt verstrekt door de Stichting FVP. In 2009 ontving het fonds voor 16 werkloze deelnemers betalingen van de Stichting FVP (in 2008: 10).

Pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid

Voor deelnemers die arbeidsongeschikt zijn geworden, wordt de pensioenopbouw vanaf de eerste WIA-dag, geheel of gedeeltelijk, zonder verdere premiebetaling voortgezet, mits daartoe binnen één jaar na aanvang van de WAO/WIA door de deelnemer een verzoek aan het fonds is gedaan.

De hoogte van de pensioenopbouw is afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:

Arbeidsongeschiktheid	Pensioenopbouw
65-100%	100%
45-65%	50%
25-45%	25%

Het fonds gaat uit van de laatst bekende pensioengrondslag. Deze regeling had in 2009 betrekking op 81 deelnemers (2008: idem).

Mutatieoverzicht

Mutatieoverzicht deelnemers

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Arbeidsongeschikte deelnemers	Gepensioneerden	Totaal
Stand per 1 januari 2009	1.579	5.515	81	768	7.943
Van gewezen dln naar dln	65	-65	0	0	0
Van dln naar gewezen dln	-155	155	0	0	0
Arbeidsongeschiktheid	-6	-1	7	0	0
Revalidering	0	2	-2	0	0
Pensionering	-23	-43	-4	53	-17
Toetreding	228	65	0	32	325
Overlijden	-3	-27	-1	-28	-59
Waardeoverdracht	-1	-8	0	0	-9
Afkoop emigratie / klein pensioen	0	-76	0	-17	-93
Overige oorzaken	-7	-6	0	1	-12
Stand per 31 december 2009	1.677	5.511	81	809	8.078

Deelnemers: de ultimo stand betreft de werknemers die op 31 december vanwege een dienstverband in de bedrijfstak of vanwege vrijwillige voortzetting deelnemer zijn.

Arbeidsongeschikte deelnemers: het aantal betreft deelnemers die alleen pensioen opbouwen vanwege de regeling van premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid. Het kan dan gaan om volledige arbeidsongeschiktheid of om gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en geen dienstverband in de branche.

Gepensioneerden: het aantal betreft de periodieke pensioenuitkeringen. Deelnemers die 65 worden, worden afgeboekt met de mutatie pensionering bij "Deelnemers", "Gewezen deelnemers" of "Arbeidsongeschikte deelnemers". Vervolgens worden deze deelnemers met dezelfde mutatie opgeboekt bij "Gepensioneerden". De mutatie toetredingen bij "Gepensioneerden" betreft dus niet deelnemers die pensioneren, maar alleen de ingang van het nabestaanden- en wezenpensioen.

Afkoop: wanneer een deelnemer of gewezen deelnemer 65 wordt en zijn pensioen direct wordt afgekocht, wordt deze afkoop vermeld in de kolom "Deelnemers" of "Gewezen deelnemers". Een afkoop van het nabestaanden- en wezenpensioen staat vermeld in de kolom "Gepensioneerden".

Waardeoverdrachten: bij de waardeoverdrachten staan in dit mutatieoverzicht alleen de uitgaande waardeoverdrachten vermeld. Deelnemers met een inkomende waardeoverdracht hebben geen invloed op het aantal."

Bijlage 4 Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

APP (Actuariële Principes Pensioenfondsen)

Regelgeving omtrent de financiering van pensioenen, wordt gevolgd door nFTK.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Corporate Governance

Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegood bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingmethoden.

High Yield

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Swaption

Een swap waarbij de eigenaar van de swaption het recht heeft, maar niet de verplichting, om een swap tegen vooraf bepaalde voorwaarden af te sluiten op of binnen een bepaald tijdstip.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.